

Institutionen för socialvetenskap

Socionomprogrammet 210 hp

Barn som drabbas av problematisk skolfrånvaro

Socialt arbete med barn som lever med problematisk skolfrånvaro

Leija Hilding Blåvarg & Felicia Högman von Post

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

SOC63, VT24

Examensarbete

Handledare: Jenny Aspling

Examinator: Ebba Henrekson

Sammanfattning

I denna studie undersöks yrkesverksamma inom skola och socialtjänst perspektiv på problematisk skolfrånvaro ifrån yrkesverksamma inom skola och socialtjänst. Studien är en kvalitativ semistrukturerad intervjustudie där nio intervjuer genomförts och inkluderade tio deltagare. Intervjumaterialet har analyserats utifrån ekologisk systemteori och symbolisk interaktionism.

Resultatet från studien visade på att problematisk skolfrånvaro ansågs uppstå av flera olika anledningar och att det inte är eleven som enbart är problemet utan att det är också samhället som brister när problematisk skolfrånvaro uppstår. Problematisk skolfrånvaro beskrivs som ett samlingsbegrepp för att elever inte är i skolan av olika anledningar eller inte hänger med i studierna. De insatser som studiens deltagare uppfattade vara mest effektiva mot problematisk skolfrånvaro var att kartlägga barnets situation, skapa en relation till barnet vårdnadshavare för att kunna ge rätt stöd och att personal gör sällskap med barnet till skolan.

Nyckelord: *Problematisk skolfrånvaro, hemmasittare, barn, ungdomar, elever, vårdnadshavare, socialtjänst, skola, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF), autismspektrumtillstånd (ASD).*

Titel: Barn som drabbas av problematisk skolfrånvaro

Socialt arbete med barn som lever med problematisk skolfrånvaro

Abstract

This study explores problematic school absence through the perspectives of professionals from schools and social services. It is a qualitative semi-structured interview study involving nine interviews with ten participants. The interview material was analyzed through ecological systems theory and symbolic interactionism.

The study indicates that problematic school absence is attributed to a variety of reasons and that the problem lies not solely with the pupils but also with society when problematic school absence occurs. Problematic school absence is described as an umbrella term for pupils not being in school for various reasons or not keeping up with their studies. The interventions perceived as most effective by the professionals interviewed were to map the child's situation, build a relationship with the child to provide the right support, and for staff to accompany the child to school.

Keywords: Problematic school absenteeism, school refusal, children, youths, pupils, guardians, social work, school, neurodevelopmental disorders (NDD), autism spectrum disorder (ASD).

Titel: Children that are affected by problematic school absenteeism

Social work with children that live with problematic school absenteeism

Förord

Vi vill tacka alla de respondenter som gav tid till att medverka i vår studie och gjorde detta uppsatsarbete möjligt. Vi vill även tacka vår underbara handledare Jenny Aspling som har guidat oss i djungeln av uppsatsarbetet med ödmjukhet. Slutligen tackar vi våra nära och kära som har gett oss stöd och meningsfull input.

Stort tack!

Stockholm, juni 2024.

Leija Hilding Blåvarg & Felicia Högman von Post

Innehållsförteckning

1	Introduktion	8
1.2	Bakgrund.....	9
1.3	Problemformulering.....	11
1.4	Relevans för socialt arbete.....	11
1.5	Syfte.....	13
1.6	Frågeställningar	13
1.7	Centrala begrepp.....	13
1.7.1	Problematisk skolfrånvaro	13
1.7.2	Hemmasittare.....	13
1.7.3	Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och Autism spektrumtillstånd	13
2	Tidigare forskning	15
2.1	Framtidsrisker	15
2.2	Faktorer.....	16
2.3	Arbetet med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare	18
3	Teori.....	19
3.1	Ekologiska systemteorin.....	19
3.2	Symbolisk interaktionism	19
4	Metod.....	21
4.1	Forskningsdesign	21
4.2	Urval	21
4.3	Genomförande	22
4.4	Dataanalys.....	23
4.5	Förförståelse	24
4.6	Etiska ställningstaganden.....	24
5	Resultat och analys	26
5.1	Fenomenet.....	26
5.1.1	Analys av fenomenet	27
5.2	Drabbad elev	28
5.2.1	Analys av Drabbad elev.....	29
5.3	Relation och allians som förebyggande arbete	29
5.3.1	Analys av Relation och allians som förebyggande arbete	31

5.4 Komplexa insatser	31
5.4.1 Insatser från skolan	31
5.4.2 Insatser från socialtjänst	33
5.4.3 Analys av Komplexa insatser	35
5.5 Samverkan & ansvar mellan de olika aktörerna	37
5.5.1 Skolans syn på samverkan med socialtjänsten	37
5.5.2 Skolans syn på vem som bär ansvaret	37
5.5.3 Socialtjänstens syn på samverkan med skolan	38
5.5.4 Samverkan med vårdnadshavare	40
5.5.5 Analys av Samverkan & ansvar mellan de olika aktörerna	42
6.6 Önsketänkande.....	42
6.6.1 Analys av Önsketänkande.....	43
6.7 Hoppet är inte förlorat!	43
6.7.1 Analys av Hoppet är inte förlorat!	45
7 Diskussion och slutsats	45
7.1 Begreppssyn.....	45
7.2 Insatser och stöd i arbetet med problematisk skolfrånvaro.....	45
7.3 Samverkan mellan skola och socialtjänst	47
7.4 Ansvarsfördelning mellan skola och socialtjänst	47
7.5 Slutsats.....	47
7.6 Vidare forskning	48
Referenslista	49

1 Introduktion

Barn har förpliktelser i Sverige som de ska följa. En av dem börjar i skolan med skolplikten. I skolan måste barn följa regler, socialisera sig, uppnå mål och kriterier genom olika former av prestation. Det kan vara mycket ansvar som läggs på barnen redan i tidig ålder. Tanken kan ses som god, att lägga en bra grund för att barnen så att de utvecklas åt rätt håll. Om de inte gör det löper de en risk för utanförskap, i arbetslivet och samhället, i framtiden. Vad händer när skolgången inte flyter på för ett barn och det blir en problematisk skolfrånvaro? I vardagligt tal är det ofta barnet som bär problemet. Hemmasittare talas om som lata när de stannar hemma från skolan eller så förklaras frånvaron med att de har en NPF diagnos.

Detta ger intryck om att det är barnen som är problemet och behöver anpassa sig till omgivningen. Men är det barnet som är problemet eller är det skolan, kommunen och vårdnadshavare som har ansvaret att stötta barnet i deras behov och skapa möjligheter för barnen? Tobias Forsell lyfter i sin forskning inom problematisk skolfrånvaro fram att barn med NPF diagnoser är överrepresenterade i frånvaroproblematiken men han menar att det inte är diagnosen som är anledningen (Forsell, 2020, s. 43).

Bland de frånvarande eleverna tyder mycket på att elever med neuropsykiatriska diagnoser är överrepresenterade. Och så är det nog, men diagnosen ska inte ses som orsak till att eleven slutar gå till skolan det är samspelet mellan eleven och den pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljön som är avgörande. Vi får inte glömma att många elever med NPF trivs jättebra i skolan. (Nylander, 2023)

Elever som har en problematisk skolfrånvaro eller barn som är klassade som hemmasittare är en relativt nyligen påkommen problematik inom skolvärlden och det är en fortsatt växande problematik (Gren Landell, 2023, s. 13). En problematisk skolfrånvaro är att ett barn har svårigheter i skolan eller svårt att ta sig till skolan på grund ut av olika anledningar, vilket påverkar barnets närvaro och lärande (Skolverket, 2021, *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*).

Skollagen beskriver hur skolan ska vara inkluderande och ha en likvärdig utbildning anpassad till alla barn (SFS 2010:800). I statens offentliga utredning *Uppföljning för utveckling- ett hållbart system för samlad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola* (SOU 2023:95) problematiserade att det inte står ordagrant i skollagen att inkludering ska göras även om läroplanen indikerar på det (SOU 2023:95 s. 64). Utredningen lyfter därmed att skolan bär ett stort ansvar i att kunna ge alla barn rätt verktyg och inkludering för att kunna gå i skolan. Utöver skolan är det socialtjänstens uppgift att hjälpa barn som behöver extra stöd i samhället, enligt *Socialtjänstlag* (SFS, 2001).

Nylander (2023, *“Kalla oss inte hemmasittare” – nytt hopp för elever till skolan igen*) har gjort en egen studie där författaren belyser fenomenet och begreppet hemmasittare och problematisk

skolfrånvaro samt diskuterar kring olika relevanta tillhörande frågor. Det finns inte bara en anledning till problematisk skolfrånvaro och hemmasittare, utan det handlar ofta om flera faktorer som tillsammans leder till den problematiska skolfrånvaron. När skolplikten inte efterföljs görs en orosanmälan till socialtjänsten (Nylander, 2023). Nylander tar även upp att det inte finns en specifik siffra på hur många elever med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare det faktiskt finns, det enda som de vet är att det är ett befintligt fenomen som inte många tänker på. I en av statens offentliga utredningar *Saknad! Uppmärksamma elevers skolfrånvaro och agera* (SOU 2016:94) gjordes en rapport som visar på hur svårt det är att mäta effekten av arbete inom myndigheter (SOU 2016:94, s. 391–392).

Under hösten 2023 pratade Felicia med en person som arbetar inom socialtjänsten på barn och unga utredning. Denna person lyfte dilemmat om att barn med problematisk skolfrånvaro faller mellan stolarna då det inte fanns tydliga riktlinjer kring vart skolans och socialtjänstens ansvar ligger, samt att det inte fanns tillräckligt med forskning om vilka insatser som fungerar för barn i en svår problematik. Detta väckte vårt intresse för ämnet.

1.2 Bakgrund

År 1842 infördes skolplikt i Sverige (SOU 2023:95, s. 61). De som innefattas av skolplikt är barn som går i grundskolan, från förskoleklass till årskurs nio. Det innebär att alla vårdnadshavare har en skyldighet att få sina barn att fullfölja sin skolgång enligt *Skollag* (SFS, 2010, kap 7). Under läsåret 2019–2020 registrerade Skolverket att 1 080 000 barn gick i grundskolan (Skolverket, 2020, *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2019/20*). För samma period, 2019–2020, gjorde Skolverket en elevfrånvarokartläggning, där en del av studien ämnade att ge en förståelse av den totala skolfrånvaron i grundskolan. Totalt var det 25% som hade en totalfrånvaro på mer än 15% av höstterminen 2020, vilket motsvarar 213 250 barn. För årskurserna sju till nio var det mellan 30–34% av eleverna i kartläggningen som hade en totalfrånvaro på minst 15% av terminen (Skolverket, 2021, *Nationell kartläggning av elevfrånvaro*).

Skolverket undersökte också data för höstterminen 2019 för att få ett normalläge innan Covid-19 pandemin. Under höstterminen 2019 hade cirka 14% en totalfrånvaro på minst 15% av terminen (Skolverket, 2021, *Nationell kartläggning av elevfrånvaro*). Skolverkets statistik visade att redan innan pandemin kunde totalfrånvaron anses hög och belyste vikten av att fortsätta undersöka detta ämne givet den stora ökningen och vad det kan innebära för elevernas välmående i framtiden. Studien inkluderade ogiltigfrånvaro och anmäldfrånvaro. Anmäldfrånvaro har vårdnadshavare anmält, så som ledighet och sjukdom. I Skolverkets nationella kartläggning av elevfrånvaro hade de en svarsfrekvens på 79% av elever vilket motsvarade 853 000 barn som gav svar (Skolverket, 2021, *Nationell kartläggning av elevfrånvaro*).

Det finns många olika anledningar till att barn hamnar i problematisk skolfrånvaro eller en hemmasittarroll. Det kan vara på grund av inlärningssvårigheter, mobbning, svårt i skolan, psykisk

ohälsa, svårigheter i hemmiljön som exempelvis missbruk i familjen med flera (Skolverket, 2021, *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*). När barn inte går till skolan och vårdnadshavarna inte lyckas få i väg barnen och skolfrånvaron blir för hög, måste skolan göra en anmälan om den höga skolfrånvaron till skolans utbildningsförvaltning enligt *Skollag* (SFS, 2010, kap.7, 19a§). Skolan har även en anmälningsplikt till kommunen att lämna en orosanmälan till socialtjänsten för barn som omfattas av problematisk skolfrånvaro, detta kan göras i samband med anmälan till utbildningsförvaltningen (SFS, 2010, kap.7, 20 - 22§§) och olika sociala instanser sätts in (Skolverket, 2021, *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*).

För att kunna utforma insatser och stöd för att stötta elever och deras familjer under en skolfrånvaroproblematik behövs en kartläggning av barnets situation göras (Friberg m.fl., 2015, s. 93). Friberg m.fl. menar på att det inte finns genvägar till generella lösningar på ett problem som är så individuellt, det kan i stället ta skada av att föreslå lösningar när kartläggning inte är gjord. När en kartläggning är gjord och insatser för en elev med problematisk skolfrånvaro ska formas har det uppmärksamats att samverkan mellan skola och socialtjänst är viktig. Dock problematiserar Backlund m.fl. (2017) att det är välkänt att samverkan mellan dessa aktörer brister (Backlund m.fl., 2017, s. 67). Friberg m.fl. föreslår att skolhälsan borde vara samordnare i arbetet med problematisk skolfrånvaro genom att hålla i möten och vara spindeln i nätet i ärendet då de fortsätter vara nära barnet efter andra eventuella insatser avslutas (Friberg m.fl., 2015, s. 89). Gisela Appelgren-Hansen och Emma Söderholm berättade under ett seminarium på Magelungen hur aktörer bör gå till väga för att få till en bra samverkan. De gav exempel på att som yrkesverksam på socialtjänsten ska de ta ansvar för sitt arbete genom att inte putta ifrån sig problemet utan i stället undersöka hur de som socialtjänstarbetare kan göra i situationen, Appelgren-Hansen och Söderholm säger "vi på socialtjänsten kan göra detta vad kan flera instanser göra?" (personlig kommunikation, 15 februari 2024).

En lång skolfrånvaro kan leda till utanförskap som kan ha konsekvenser i framtiden för eleverna, exempelvis ökar det risken för arbetslöshet och fysisk samt psykisk ohälsa i det vuxna livet (Friberg m.fl. 2015 s. 15). De ger exempel på anledningar till att elever har långvarig skolfrånvaro; skolrelaterade, individrelaterade och familjerelaterade. Skolrelaterade anledningar kan innefatta att elever har blivit utsatta för mobbning eller att skolmiljön inte är anpassad för eleven. Individrelaterade faktorer kan vara elevens psykiska mående och eventuella NPF diagnoser. Familjerelaterade faktorer kan bland annat handla om svårigheter i familjen som till exempel; missbruksförhållanden inom familjen, sjukdom inom familjen, vårdnadshavare som inte uppfyller sin roll som förälder med mera (Friberg m.fl. 2015, s. 94–107).

I en studie ur en svensk kontext tar de upp benämningen för skolk för barn som är hemmasittare. Ekstrand (2015) beskriver hemmasittare som att vara de som sitter hemma på internet och spelar spel eller gör annat som inte har med lektioner i skolan att göra. Utöver det introducerar de ett annat

begrepp för skolk som är korridorvandrare. Där eleverna befinner sig i skolan men inte går på lektionerna (Ekstrand, 2015, s. 460). Som nämnts tidigare i texten kan skolfrånvaro ha olika grunder, Ekstrand identifierar anledningen att eleverna är understimulerade i skolan (Ekstrand, 2015, s. 460). Det ligger vikt i att skolan behöver utmana eleverna, då forskning idag visar på att studenter blir uttråkade eller tycker det är meningslöst med skolan (Ekstrand, 2015, s. 473).

En annan studie visade att barn med Autismspektrumtillstånd (ASD) som hade närvaroproblematik och hade varit isolerade i hemmet över en längre tid gjorde det mer utmanande att finna vård och stöd som funkade (Melin m.fl., 2022, s. 4–5). En ungdom hade uttryckt sig ha ångest i skolan men att den inte hade ångest hemma, ungdomen ifrågasatte varför den då skulle gå tillbaka till skola (Melin m.fl., 2022, s. 4-5). Melin m.fl. tar upp det mentala måendet hos föräldrarna till barn med närvaroproblematik och ASD. Vårdnadshavarna lider ofta av psykisk ohälsa, vissa har lidit av det tidigare medan många har utvecklat det under en längre tid i väntan på stöd från samhället med sitt barn som har närvaroproblematik i skolan (Melin m.fl., 2022, s. 5). De professionella som medverkade i studien berättade att kunskapen och hjälpmedel för elever med ASD inte var välkänt i skolan, de uttryckte att mer struktur, tydlighet i instruktioner och förberedelser samt tydligare kommunikation skulle underlätta (Melin m.fl., 2022, s. 5).

1.3 Problemformulering

Utifrån bakgrunden ovan framkommer det att cirka 213 000 barn levde i problematisk skolfrånvaro under höstterminen 2020 i Sverige. Den problematiska skolfrånvaron fortsätter vara ett stigande problem i skolorna runt om i landet och därmed även fler fall hos socialtjänsten handlar om problematisk skolfrånvaro. Vem bär egentligen ansvaret för att få tillbaka eleven till skolan? Och hur arbetar yrkesverksamma i skolan och på socialtjänsten med problematisk skolfrånvaro? Vad finns det för insatser? I denna studie undersöks hur yrkesverksamma inom det sociala arbetet, så som skolkuratorer och socialarbetare inom socialtjänsten arbetar med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare i grundskolan mellan förskoleklass och nian.

1.4 Relevans för socialt arbete

Barn som går under skolplikten i Sverige har en rättighet samt en skyldighet att gå i skolan. I regel gäller detta barn som går i förskoleklass till och med nionde klass. Vårdnadshavaren har ansvar över att barnen går i skolan och utöver det är det hemkommunen som har ansvaret att stötta upp med insatser om skolgången inte genomförs (Skolverket, 2024, *Skolplikt och rätt till utbildning*).

Skolan är till för att vara en trygg plats för barn att utveckla välbefinnande genom livet, god hälsa, lära sig kunskap samt utveckla sociala färdigheter. Skolan ska vara ett skyddsnät för barn och en plats där barnens behov ska bli tillgodosedda. När barn inte går i skolan kan det leda till social isolering som kan innefatta psykiskohälsa samt framtidskonsekvenser som lågbetalda jobb eller arbetslöshet, då

många arbeten i Sverige kräver utbildning (Skolverket, 2024, *Extern samverkan för att tidigt möta barns och elevers behov*).

Faktorer som kan leda till en problematisk skolfrånvaro är exempelvis svårigheter i hemmiljön, psykisk ohälsa, neuropsykiatriska diagnoser, mobbning och så vidare. Yrkesverksamma inom socialt arbete har en expertis som är att titta på helheten kring barn och vad som påverkar dem samt erbjuda insatser i de delarna som brister. Att titta på helheten kring barnet genom att se hur systemen kring barnet påverkar dennes situation beskriver Healy (2022, s. 129) är i linje med ekologiska systemteorins perspektiv.

Det är av största relevans för socialt arbete att arbeta med temat problematisk skolfrånvaro inom elevhälsovårdsteam och socialtjänsten. Det ligger stor vikt i att arbeta med barn i problematisk skolfrånvaro i ett tidigt skede för att minska riskerna nämnda ovan. Detta för att hindra att välfärdens ska behöva fånga upp och ta hand om problematiken i vuxen ålder. I detta arbete är det viktigt att arbeta för barnens bästa i linje med barnkonventionen. Barnkonventionen är Förenta nationernas (FN) konvention för bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Konventionen konstaterar även att barn är sina egna individ och har sina egna rättigheter. FN:s barnkonvention trädde i kraft 1990 men blev officiellt svensk lag 2020, *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter* (SFS, 2018). Det finns fyra fundamentala principer som alltid ska tas i beaktning i frågor med barn, dessa fyra principer handlar om att alla barn är lika värda och har samma rättigheter, i frågor som rör barn ska alltid barnets bästa beaktas och alla barn ska ha rätt till utveckling och liv samt rätten till att få uttrycka sin mening och bli respekterade (Unicef, 2024).

Denna studie ämnar utöka medvetenhet kring problematisk skolfrånvaro och hemmasittare, resultaten är menade att bli ett stödverktyg för yrkesverksamma att se vilka insatser som i praktiken fungerar bra och vilka som fungerar mindre bra. Utöver det avser studien att identifiera hur ansvaret ser ut mellan de olika instanserna i praktiken. Detta för att utveckla stödet till barn och familjer som drabbas av problematisk skolfrånvaro och minska frånvaron samt att förebygga att barn faller mellan stolarna.

1.5 Syfte

Syftet med studien är att undersöka perspektiv på begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare. Studien syftar även till att utforska hur yrkesverksamma inom socialt arbete arbetar med barn som har problematisk skolfrånvaro och hur effektiva insatserna upplevs vara samt hur samverkan mellan skola och socialtjänst upplevs fungera. Detta för att få en kunskap om de yrkesverksammas erfarenheter av vilka insatser och stöd som fungerar bra och mindre bra.

1.6 Frågeställningar

- Hur ser yrkesverksamma ifrån socialtjänsten och skolan på begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare?
- Vilka insatser och stöd berättar yrkesverksamma i skolan och socialtjänsten fungerar bra och mindre bra, i arbetet med problematisk skolfrånvaro?
- Hur beskriver yrkesverksamma i skolan och socialtjänsten samverkan mellan skola och socialtjänst?
- Hur upplever yrkesverksamma inom skolan och socialtjänsten att ansvaret för problematisk skolfrånvaro bör fördelas mellan skola och socialtjänst?

1.7 Centrala begrepp

1.7.1 Problematisk skolfrånvaro

Skolverket (2021) förklarar problematisk skolfrånvaro med att oberoende av vilken anledning eleven har en skolfrånvaro så blir frånvaron problematisk när den ökar så pass mycket att den påverkar elevens akademiska presentation och medför varaktig psykisk och fysisk ohälsa (Skolverket, 2021, *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*). Gran Landell (2023) problematiserar begreppet problematisk skolfrånvaro och väljer själv att inte använda det, hon anser begreppet som otympligt då skolfrånvaro behöver inte alltid var problematisk utan kan också var oproblematisk (Gran Landell, 2023, s. 20).

1.7.2 Hemmasittare

Begreppet hemmasittare är ett annat begrepp som också används i koppling till skolfrånvaron, dock problematiserar Gran Landell (2023 s. 25) att detta begrepp är felaktigt att använda för elever med problematisk skolfrånvaro då begreppet visar på att det är barnet som är problemet när det i själva verket inte är barnets fel. Begreppet hemmasittare innefattar inte heller att problematiken oftast handlar om faktorer i elevens omgivning.

1.7.3 Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och Autism spektrumtillstånd

Riksförbundet Attention är en intresseförening för *Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF)* som informerar och ger kunskap om vad NPF är och hur det är att leva med NPF diagnos. Attention har en rapport från 2018 där de förklarar NPF: "Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar påverkar den

kognitiva förmågan, hur man hanterar information och hur sinnesintryck upplevs och bearbetas” (Riksförbundet Attention, 2018, s. 5). I NPF ingår diagnoserna tourettes syndrom, språkstörning, attentiondeficit hyper activity disorder (ADHD) och autism. De diagnoser som ingår i NPF har ofta liknande drag, varför någon med NPF diagnos kan ha fler än en diagnos (Riksförbundet Attention, 2024, *NPF-Diagnoser*). *Autismspektrumtillstånd (ASD)* är också en typ av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som inkluderar hela spektrumet av autisttillstånd. I rapporten, *Vad är NPF?* (2018) beskriver de att ASD är: “Att ha ASD innebär att man har svårt med socialt samspel och att förstå kroppsspråk och ansiktsuttryck.” (Riksförbundet Attention, 2018, s. 8).

2 Tidigare forskning

Inför den här c-uppsatsen har vi gjort en litteraturoversikt utifrån ett källkritiskt perspektiv (Bryman 2018, s. 155). Vid urvalet av artiklarna valde vi enbart peer reviewed artiklar för att avgöra att artiklarna är vetenskapliga och därmed trovärdiga i linje med det Jönson (2021) redovisar för att försäkra att resultaten i studierna är seriösa (Jönsson, 2021, s. 12). Det som har uppmärksammats under litteraturoversikten är att det verkar vara ett relativt nytt fenomen inom forskningen. Framför allt har vi hittat material från de senaste femton åren, det väcker en fråga, är detta ett nytt fenomen i samhället eller har det inte uppmärksammats tidigare? Dessutom, är det ont om artiklar skrivna ur en svensk kontext. Ytterligare ett faktum som är värt att uppmärksamma inom tidigare forskning är att de flesta artiklar och studier är skrivna med ett fokus på faktorer och anledningar till att eleverna hamnar i problematisk skolfrånvaro samt konsekvenserna av det. Däremot saknas det artiklar och studier om det faktiska arbetet, metoder och insatser vid elever som har en problematisk skolfrånvaro samt vad som fungerar bra och mindre bra. I detta kapitel har vi delat in tidigare forskning in i tre olika kategorier: *Framtidsrisker*, *Faktorer* och *Hur arbetar man med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare*.

2.1 Framtidsrisker

Frånvaro är ett växande problem både i Sverige och i resten av Europa (Ekstrand, 2015, s. 459). Fler barn går ut skolan med ofullständiga betyg även från grundskolan vilket kan leda till konsekvenser för individen själv såväl som samhället visar Ekstrands (2015) summering av 155 forskningsrapporter om förebyggande arbete med skolfrånvaro. Dessa personer ligger i riskzonen för att hamna i kriminalitet, substansmissbruk och generell isolering (Ekstrand, 2015, s. 460). Även Karlberg m.fl. (2022) redovisar för hur viktig skolan är och hur en lång skolfrånvaro kan leda till konsekvenser så som psykisk ohälsa och arbetslöshet i framtiden (Karlberg m.fl., 2022, s. 88).

I en kvantitativ studie redovisas de faktiska riskfaktorerna och konsekvenserna av att ha en skolfrånvaro och vilka konsekvenserna det kan ge att elever avslutar grundskolan i förtid (Gubbels m.fl., 2019, s. 1660). Gubbels m.fl. (2019) resultat visade att psykisk och fysisk ohälsa, antisocialt eller normbrytande beteende, substansmissbruk, familjeproblematik, skolans egenskaper eller problem för eleven i skolan kunde vara faktorer och konsekvenser av att hoppa av skolan och drabbas av en problematisk skolfrånvaro (Grubbels m.fl., 2019, s. 1659–1660).

En individ som påverkas av utanförskap i form av exempelvis psykisk ohälsa och arbetslöshet med mera kan leda till försvarande av att försörja sig själv, vilket i sin tur gör att många hamnar på samhällskostnader av cirka 350 000kr eller mer per år visar Nilsson och Wadeskogs (2008, s. 8–9).

2.2 Faktorer

Frånvaro kan bero på individuella-, familj-, och skolrelaterade faktorer identifierar Karlberg m.fl. (2022). Individuella faktorer innefattar bland annat psykisk ohälsa hos eleven, normbrytande beteende, hyperaktivitet samt inlärningssvårigheter. Familjerelaterat innefattar föräldrars brist på engagemang, vårdnadshavares psykopatologi, konflikter samt separation i familjen. Karlberg m.fl. problematiserar hur det fattas forskning på hur skolklimatet påverkar eleverna och bidrar till skolfrånvaro (Karlberg m.fl., 2022, s. 88). I en studie dras sambandet mellan elevers skolfrånvaro och vilken skola samt vilket socioekonomiskt område eleverna tillhörde (Garcia-Gracia & Valls, 2023). De jämförande städerna i studien var Bergen, Gant och Barcelona. Studien bekräftade deras hypotes, det skiljde sig mycket mellan vilken socioekonomisk klass som eleverna kommer ifrån. De belyser även hur man behöver arbeta med segregationen och förhållanden i skolorna för att skapa förutsättningar till ett förebyggande arbete mot skolfrånvaro (Garcia-Gracia & Valls, 2023, s. 10).

Utifrån en amerikansk kontext har Hunter m.fl. (2024) gjort en vetenskaplig studie som även här visar på hur skillnader i ekonomisk status påverkar hur vanligt det är med problematisk skolfrånvaro och hemmasittande barn: ”These findings suggest students attending schools in census areas with greater income inequality are more likely to be chronically and problematically absent from school due to health reasons after adjusting for student- school-, and other area-level characteristics.” (Hunter, m.fl., 2024, s. 151).

Två studier pekar på att det finns en koppling mellan problematisk skolfrånvaro och barn som har en NPF diagnos. Adams (2022) gjorde studie där 106 föräldrar till barn med NPF diagnos fick fylla i ett formulär online om hur ofta deras barn är borta från skolan på grund av ångest, om vårdnadshavarna har en egen psykisk ohälsa och/eller andra påverkande familjefaktorer. Resultatet visade att det var fler barn med NPF som hade en frånvaro från skolan än barn utan NPF (Adams, 2022, s. 3355, s. 3358). Den andra studien pekade på att det finns en större risk för barn med NPF att bli offer för mobbning, och att det skulle resultera i att de barnen skulle ha en större risk att hamna i problematisk skolfrånvaro (McClermont m.fl., 2021, s. 1781–1782). I den andra studien var det 97 vårdnadshavare av 154 barn som var mellan 4–16 år gamla, alla barnen hade någon typ av diagnos inom NPF. Som den första studien fick vårdnadshavarna svara på olika frågor rörande deras barn kopplat till frånvaro och mobbning. Resultatet blev som den tidigare studien påpekat, att barn med en NPF diagnos som utsätts för mobbning har större risk att hamna i en problematisk skolfrånvaro (McClermont m.fl., 2021, s. 1781–1782).

Det dras också en koppling mellan problematisk skolfrånvaro, hemmasittare och intellektuell funktionsnedsättning (Melvin m.fl., 2023, s. 375–377). Studien är ur Australienskt kontext, där 629 vårdnadshavare fick svara på frågor om anledningen till att deras barn var frånvarande hela dagar och/eller halva dagar under tjugo skoldagar. Resultatet visade på att barn med intellektuell

funktionsnedsättning var frånvarande från skolan oftare än barn utan intellektuell funktionsnedsättning (Melvin m.fl., 2023, s. 375–377).

Ingul och Nordahl (2013, s. 1–2) och Melvin m.fl. (2017, s. 485) redovisar sambandet mellan problematisk skolfrånvaro och hemmasittare med ångestproblematik. Första studien jämförde två grupper av elever, en med ångest och problematisk frånvaro och en grupp med ångest som inte har problematisk frånvaro (Ingul & Nordahl, 2013). Resultatet visade att vilken typ av ångest skilde grupperna åt, där de med problematisk skolfrånvaro hade högre grad av social ångest och symtom på panikångest. Grupperna skilde sig också åt vad gällde närvaron av beteendeproblem, substansmissbruk, psykiatrisk allvarlighetsgrad, uppfattning om sin egen hälsa och antalet nära vänner. Med andra ord, barn med problematisk skolfrånvaro och ångest hade också högre grad av andra riskfaktorer än barn med ångest utan problematisk skolfrånvaro (Ingul & Nordahl, 2013 s. 6). Slutsatsen var att behandling av problematisk skolfrånvaro ska utgå från en individuell profil av elevens riskfaktorer då sambandet mellan problematisk skolfrånvaro och olika riskfaktorer pekar på att frånvaron ökar. “This study indicates that the risk for problematic school absenteeism increases as the number of risk factors aggregate and that treatment for anxious school refusal should be based on a profile of the individual's risk factors” (Ingul & Nordahl, 2013 s. 1).

Melvin m.fl. (2017) undersökte tre grupper med barn som hade ångest och problematisk skolfrånvaro som genom gick behandlingar. Första gruppen behandlades med kognitiv beteende terapi (KBT), andra gruppen behandlas med KBT och fluoxetine och tredje gruppen med KBT och placebo (Melvin m.fl., 2017, s. 485). Alla grupper förbättrades när det gällde skolnärvaron men inte i tillräckligt hög grad, vilket fick författarna att dra slutsatsen att det behövs effektiva behandlingar för barn med problematisk skolfrånvaro och att det inte räcker att behandla ångesten i sig: “Improvements in anxiety but not school attendance with time after acute-treatment, raises the possibility that factors other than anxiety may be maintaining school refusal behavior” (Melvin m.fl., 2017, s. 496).

Olika former av upplevt utanförskap har angetts som bakomliggande orsaker till att fler och fler elever drar sig från att gå till skolan visar en avhandling som har undersökt frågan i en svensk kontext (Forsell, 2020). Forsell lyfter att det kan handla om: ”Feelings of being different and lonely, harassment by peers, and difficulties to live up to the demands in school are commonly described as factors pushing the student away from school” (Forsell, 2020, s. iv).

Barn med skolnärvaroproblem som har ASD är en utsatt grupp och är i behov av extra stöd från skolan, av så väl som vårdnadshavare, psykiatriskvård och andra (Melin m.fl., 2022). Melin m.fl. presenterade jämförelser mellan elever med autismdiagnos och elever som var neurotypiska, de använde även begreppet neurotypiska för personer som inte har en neuropsykiatrisk diagnos. De uttryckte olika individuella riskfaktorer för barn som har en närvaroproblematik exempelvis: separationsångest, social fobi, paniksyndrom, depression, låg självkänsla, kommunikationssvårigheter, kronisk neurologisk sjukdom och spelberoende. Vidare utvecklar de hur

sociala riskfaktorer som invandringsrelaterade problem och elever som utsätts för en ogynnsam barndom som till exempel mobbning påverkar skolfrånvaron (Melin m.fl., 2022, s. 2).

Det gjordes även en studie i Norge som visade att närvaroproblematik fanns bland barn mellan 6–16 år, resultaten visade att 42,6% av barn med ASD hade närvaroproblematik medan hos neurotypiska barn var det 7,1% (Maunkhaugen m.fl., 2017). Vidare visade resultaten att 60% av eleverna med ASD hade en skolfrånvaro som varade fyra dagar eller mer medan större delen av neurotypiska elevers skolfrånvaro varade upp till tre dagar. Resultaten från föräldrar till elever med ASD visade att 53,2% av barnen hade ett skolvägrande beteende i verbal och fysisk form (Munkhaugen m.fl., 2017, s. 35–36). Barn med ASD har i större utsträckning svårare att uttrycka sina emotioner vilket i sin tur kan leda till att eleverna har svårt att sätta ord på vad grunden till skolfrånvaron är, därmed menar Munkhaugen m.fl. att det är av stor betydelse att vara observant och förstå beteende hos barn med frånvarosvårigheter (Munkhaugen m.fl., 2017, s. 37).

Nordin m.fl. (2023) redovisade för att elever med autismdiagnos har en större skolfrånvaro än neurotypiska elever och att anledningarna har vid flera tillfällen relaterat till skolans bristande förståelse och kunskap om autism eller mobbning (Nordin m.fl., 2023, s. 12).

2.3 Arbetet med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare

Att samverka mellan aktörer inte fungerar kan vara en stor källa till frustration, vilket belastar vårdnadshavarna ytterligare med stress (Melin m.fl., 2022, s. 6). En av de mest effektiva lösningarna som de professionella uttryckte var att eleverna bytte skola, då ändrades det stora motståndet hos eleven till viss del och att den nya skolan hade ett mer anpassat tillvägagångssätt. Hälften av de professionella som deltog i studien tryckte på vikten av att tidigt upptäcka spår av skolfrånvaro eftersom konsekvenserna för en sen upptäckt är stora (Melin m.fl., 2022, s. 8). Gubbels m.fl. (2019) beskriver att arbete med riskbedömning och behovsanpassning relaterat till problematisk skolfrånvaro kräver ett mångfacetterat tillvägagångssätt (Grubbels m.fl., 2019, s. 1659–1660).

Det är viktigt att elever får ett utrymme där de kan uttrycka sig emotionellt samt blir hörda och mötta med respekt (Sundelin m.fl., 2023). Sundelin m.fl. uppmärksammade att detta bemötande skapar en känsla av tillhörighet vilket spelar stor roll för att öka skolnärvaron bland personer som haft problematisk skolfrånvaro. Flera uttryckte att känslan av att inte passa in vara en faktor till skolfrånvaron (Sundelin m.fl., 2023, s. 212–213). Sundelin m.fl. betonade att denna skolproblematik inte bara behöver jobbas med och förebyggas, utan att det också är viktigt att ha tro på de unga, att de kommer ha många möjligheter att utvecklas på i livet och att de kommer leva länge som medborgare (Sundelin m.fl., 2023, s. 214). En av de mest effektiva insatserna var att yrkesverksamma på skolan hade ett salutogent bemötande i form av att de bemötte eleverna på ett positivt och omsorgsfullt sätt (Nuttall & Woods, 2013, s. 355). De belyste även att när skolan skapade relationer och hade en ärlig inställning gentemot familjen visade det sig vara fördelaktigt i arbetet med problematisk skolfrånvaro (Nuttall & Woods, 2013, s. 357).

3 Teori

Som vi beskriver ovan är det olika faktorer som kan leda till en problematisk skolfrånvaro, många gånger är det flera faktorer på samma gång som påverkar, både från barnet själv och från omgivningen. Under studiens gång och insamling av empiri har vi valt två teorier för att förstå det sociala problemet, problematisk skolfrånvaro. En av teorierna vi har valt tittar på helheten kring barnet som heter den ekologiska systemteorin. Den andra teorin som vi har valt har ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv som tittar på hur det relationella mellan olika aktörer och individer spelar roll i temat problematisk skolfrånvaro.

3.1 Ekologiska systemteorin

Begreppet systemteori introducerades under 1930-talet av sociologen Frank Hankins. Den skulle representera vikten av att socialt arbete måste ha en balans mellan individuell utveckling och samhällets påverkan på dess utveckling. Under 1960-talet blev det ett större fokus på det psykosociala perspektivet i systemteorin. (Healy, 2022, s. 129).

Urie Bronfenbrenner introducerade den ekologiska systemteorin på 1970-talet (ecosystem practice). Den ekologiska systemteorin har ett holistiskt perspektiv där den fokuserar specifikt på att individers utveckling och beteenden influeras av olika faktorer, såväl samhällskontext, miljö som personers relationer. Individen formas beroende på hur makro-, exo-, meso- och mikroperspektivets olika delar går in i varandra. Healy (2022) menar att det inte går att separera de olika delarna av systemet från varandra. Alltså förändras individen beroende på vilka miljöer som den berörs av. Socialarbetare som arbetar utifrån ekologisk systemteorins perspektiv uppmärksammar en problematik när individens behov och samhällets anpassningar inte stämmer överens. Där belyser Healy att det uppstår ett problem när miljön kring individen inte är anpassad efter individens behov (Healy, 2022, s. 134–135).

Ekologiska systemteorin är en relativt anpassningsbar och flexibel teori, den går att tillämpa i olika samhällskontexter. I uppsatsens tema om problematiska skolfrånvaro, kan det vara användbart att se helheten kring barnet för att kunna utforma stöd och insatser som fungerar.

3.2 Symbolisk interaktionism

Den andra teorin som används i studien för att se på problematisk skolfrånvaro är symbolisk interaktionism. Symbolisk interaktionism är en microsociologisk teori som fokuserar på att det är individers interaktioner som formar samhället, individers identiteter och uppfattningar. Symbolisk interaktionism myntades av sociologen Herbert Blumer på 1970-talet, den handlar om att se på människan ur ett reflekterande och tolkande perspektiv. Symbolisk interaktionism belyser hur samspelet mellan människor alltid har en påverkan både på varandra men även på ens egna självmedvetande (Johansson & Lalander, 2018 s. 26). Herbert Blumer menar också på att vi uttrycker oss med olika typer av symboler, så som gester, kläder, ansiktsuttryck med mera. Men det är inte

förens ett samspel mellan oss människor sker som det sätter mening på de olika symbolerna (Johansson & Lalander, 2018 s. 27). Enligt denna teori agerar personer på olika sätt beroende på vad saker och händelser har för mening för just dem. Enligt det symboliska interaktionistiska perspektivet beror någons agerande på vad innebörden av symbolen betyder för den. Olika personer tolkar betydelsen av saker på olika sätt. En människas innebörd av en symbol är föränderlig, detta innebär att symbolen kan representera en betydelse vid ett tillfälle och efter en interaktion kan betydelsen formas om och få en ytterligare betydelse (Månsson, 2002, s.151–152). Med den symboliska interaktionismen som teori ger det oss en vidare bild i hur stor vikt samspelet mellan det olika aktörerna gör men framför allt vikten i samspelet och bemötandet med eleven som har problematisk skolfrånvaro och dess omgivning.

4 Metod

4.1 Forskningsdesign

Metoden som användes under studiens gång var en kvalitativ forskningsmetod. Enligt Bryman (2018) är en kvalitativ metod ett verktyg för att samla in och analysera empiri för att få en fördjupad förståelse för komplexa sociala fenomen samt för att fånga upp upplevelser och beteenden. Vidare beskriver Bryman att en kvalitativ metod handlar om att samla in empiri från ord och utgå från deltagarnas perspektiv för att nå detaljer, mening och nyanser på fenomenet i fråga (Bryman, 2018, s. 454). Den vanligaste metoden för att samla in information i kvalitativ forskning är genom intervjuer (Bryman, 2018, s. 561). Under denna studie genomfördes det nio kvalitativa intervjuer. Studien syftar att undersöka hur professionella inom skolor och socialtjänst, arbetar med problematisk skolfrånvaro. Genom att titta på och analysera temat utifrån den ekologiska systemteorin och symboliska interaktionism.

Vi har använt oss av ett abduktivt tänkande och en explorativ ansats, när vi har utforskat ämnet. Med en explorativ ansats har vi utforskat temat på ett öppet och nyfiket sätt för att vi ska kunna anpassa oss efter insikter från intervjupersonernas berättelser. Vi har haft en ambition att inte ta med för mycket av vår egna förförståelse in i studien, utan att empirin som är insamlad från intervjupersonerna skulle måla bilder av hur situationen ser ut. Abduktivt tänkande är en blandning av deduktiv och induktiv metod. Den grundar sig i att forskaren tar ett avstamp i de människor som studeras och deras perspektiv, kontext och språk som tillsammans konstruerar deras världsbild (Bryman, 2018, s. 478).

4.2 Urval

Under urvalet av intervjupersoner till studien gjordes ett strategiskt urval för att möjliggöra att respondenterna kan relatera till problematisk skolfrånvaro samt att få ett omfång av intervjupersoner för att få en nyanserad empiri i linje med Alvehus (2019, s. 71). Det var viktigt att intervjupersonerna arbetade med elever som drabbats av en problematisk skolfrånvaro och att de yrkesverksamma hade en stark koppling till socialt arbetet i sin professionella roll. Utöver det var det viktigt för studien att få ett geografiskt omfång på arbetsplatser för att öka bredden av perspektiv och arbete med problematisk skolfrånvaro. Vi sökte efter deltagare på olika vis. Först kontaktade vi personer vi kände som hade kontakter inom specifikt skola och socialtjänsten. Vi bad våra kontaktpersoner att vidarebefordra vårt informationsbrev (se bilaga 1). Vi bad tio personer som vi kände att vidarebefordra informationsbrevet, fem personer kontaktade oss för att medverka i studien och fem personer sa att de inte hade tid för att medverka. En intervjuperson tipsade oss om två personer som vi skulle intervjua tillsammans då de upplevde sig komplettera varandra i deras nuvarande arbete med barn som har problematisk skolfrånvaro. Vi tog även kontakt med skolor och socialtjänster runt om i Stockholmsregionen och i Örebro, där vi både ringde och mejlade ut informationsbrevet. Sexton

arbetsplatser kontaktades, varav tre stycken intervjupersoner visade intresse att vara med i studien. Fyra personer av sexton svarade att de inte hade tid och nio av kontakterna svarade inte alls. Det slutgiltiga urvalet var åtta kvinnor och två män. Deras yrkestitlar var socialpedagoger, socionomer, kuratorer och en rektor för en resursskola. Samtliga intervjupersoner hade mellan 2–20 års erfarenhet i arbete med barn som har problematisk skolfrånvaro.

4.3 Genomförande

I detta avsnitt beskriver vi hur processen med intervjuerna gick till. Inför intervjuerna mottog intervjupersonerna informationsbrev via mejl (se bilaga 1). I informationsbrevet beskrevs studiens syfte, att intervjun skulle spelas in och transkriberas, att det är frivilligt att delta samt att intervjupersonerna hade möjlighet att avbryta när som helst om de inte ville delta i studien utan vidare förklaring. Vi önskade i informationsbrevet att ha fysiska intervjuer, men erbjöd även intervju via Microsoft Teams om intervjupersonerna föredrog det. Sex av intervjuerna genomfördes fysiskt och tre intervjuer genomfördes via Microsoft Teams.

Inför intervjuerna fick intervjupersonerna ett samtyckesbrev (se bilaga 2) via mejl att titta igenom i förväg. De fysiska intervjudeltagarna skrev under samtyckesbrevet på plats och de personer som intervjuades via teams samtyckte under inspelningen till samtyckesbrevet muntligt. Längden på intervjuerna var mellan 30–50 minuter långa. Inför intervjuerna bestämde vi vem som skulle vara den primära intervjuledare och vem som skulle medverka genom att ställa följdfrågor under intervjuens gång. Felicia var intervjuledare i fem av intervjuerna och Leija var intervjuledare för fyra av intervjuerna samt ansvarade för inspelning på datorn för samtliga intervjuer. Båda spelade även in på sina telefoner.

I början av intervjuerna presenterade intervjuledaren syftet med studien, därefter efterfrågades samtycke till medverkan i studien av intervjupersonerna. Vi använde oss utav den kvalitativa datainsamlingsmetoden semistrukturerade intervjuer och utgick från vår intervjuguide (se bilaga 3). Intervjuguiden bestod av öppna frågor, vilket gav intervjupersonerna utrymme att svara på ett fritt sätt med egna berättelser. Bryman (2018) redovisar för att när en semistrukturerad metod används finns det en flexibilitet för att ställa följdfrågor vartefter intervjuens gång (Bryman, 2018, s. 260). Vid flera tillfällen var intervjupersonerna väldigt informativa och svarade på våra frågeställningar innan frågorna hade ställts medan andra gånger frågade vi många följdfrågor för att få svar på frågeställningarna.

4.4 Dataanalys

Vi arbetade på flera olika sätt med inspelning och transkribering. Under processen av inspelningen och transkriberingen av empirin ändrade vi arbetssätt efter de första tre intervjuerna. När vi spelade in de första tre intervjuerna spelade vi in intervjuerna via två telefoner och transkriberade manuellt ord för ord i Microsoft Office Word. Inför transkriberingen delade vi upp arbetat på hälften, den som var primära intervjuledaren för intervjun transkriberade första hälften av intervjun och den andra intervjuledaren transkriberade den andra hälften för att dela upp arbetet jämt. Inför den fjärde intervjuens inspelning använde vi oss av två telefoner samma som tidigare, samt använde vi oss av skolans databaskonto via Microsoft Office 365 som var kopplat till Teams där funktionen både spelade in och transkriberade. Transkriberingen från Teams registrerade inte allt som sades och det var många ord som transkriberades fel. Det gjorde att vi delade upp transkriberingarna som tidigare men att vi behövde göra korrigeringar i stället för att skriva allt från början. Det var viktigt under studiens gång att empirin hölls konfidentiell, därmed döpte vi allt material efter en slumpmässig färg direkt efter intervjuens avslut för att avidentifiera intervjupersonerna på en gång. Under transkriberingen skrevs intervjuerna enligt vad som sades ordagrant, även när det var halvfärdiga meningar och ofärdiga ord sades inkluderas dem i transkriberingen. Mellanord som "eh" och "mm" inkluderas i de första intervjuerna men inte i de senare, då det inte hade någon betydelse för vårt resultat.

Under analyseringen av materialet gjorde vi en tematisk analys. Bryman (2018) beskriver tematisk analys som ett av det vanligaste metoderna för att sortera kvalitativdata. I tematisk analys ska den insamlade empirin sorteras in i olika teman med hjälp av koder. Bryman påpekar att tematiseringen och kodningen kan göras på olika sätt, en del anser att kodning och teman är samma sak medan andra syftar till att teman är en grupp med koder (Bryman, 2018, s. 702). I arbetet med tematisering använde vi oss av verktyget Nvivo för att underlätta vår kodning. Nvivo är ett mjukvaruprogram som underlättar analyseringen av kvalitativdata, då den kan ta fram olika text frekvenser som är kopplade till samma kod. Med det digitala verktyget effektiviseras analyseringen av den insamlade empirin i jämförelse med att tematisera manuellt (Bryman, 2018, s. 722).

Då Nvivo är ett verktyg på datorn som inte har en internetkoppling eller möjlighet att koppla in två datorer i samma dokument kodade vi på olika håll. Vi kom överens om övergripande teman att koda i för att ha en gemensam grund. De teman vi använde oss av var kopplade till våra frågeställningar: *faktorer, fenomenet, insatser och stöd, önsketänkande och samverkan*. Vi läste igenom vår empiri flera gånger och gjorde egna underteman på var sitt håll. När vi sedan presenterade kodningen för varandra hittade vi tydliga mönster som blev våra teman i resultatet.

4.5 Förförståelse

Som vi beskrev i inledningen hade Felicia ett möte med en person som lyfte dilemmat om dennes erfarenhet av att barn som drabbas av en problematisk skolfrånvaro faller mellan stolarna då det inte fanns tydliga riktlinjer kring vart skolans och socialtjänstens ansvar ligger. Personen uttryckte att skolan borde bära ansvaret då den ansåg att det är en skolrelaterad problematik. Detta gav oss en förförståelse för att det är skolan som borde bära det största ansvaret. Även om vi under studiens gång har ämnat att hålla en objektiv vy på temat kan detta ha format resultat i vår studie. Leija har praktiserat på en ideell förening, med barn som växer upp med olika typer av missbruk i familjen, i denna kontext uppkom problematiken för skolan hos dessa barn. Därmed hade vi en förförståelse att en vanlig anledning till att barn hamnar i problematisk skolfrånvaro är på grund av sin hemmiljö. Som vi nämnde tidigare ämnade vi att hålla en objektiv vy på informationen och teman och vår ambition var att det inte skulle påverka vårt resultat.

4.6 Etiska ställningstaganden

Allt material från intervjuerna och studien har hanterats med konfidentialitet och aidentifiering som redovisas i vetenskapliga rådet (Vetenskapsrådet, 2017). Med detta menas att materialet enbart har tagits del av de behöriga i fråga samt aidentifiering av intervjupersonerna har gjorts, så inga obehöriga kan ha undanröjt deras identitet (Vetenskapsrådet, 2017, s.40–41).

Inför vår studie och intervjuerna gjorde vi en etisk plan i linje med de principer som All European Academies (ALLEA, 2023, s. 5) redovisar för, principerna innefattar ärlighet, respekt, ansvar och tillförlitlighet. Ärlighet: vi har varit uppriktiga och ärliga med att genom vår forskningsstudie hitta salutogena faktorer och stöd för elever med problematisk skolfrånvaro. Respekt: vi har hållit en respektfull attityd till intervjupersonerna och till vårt insamlade empiriska material, genom att lyssna in och vara nyfikna för att förstå intervjupersonernas erfarenheter och berättelser. Dessutom har vi hållit en öppenhet för de olika perspektiven vi stött på. Vi har tagit ansvar över vårt material under hela processen från start till mål, genom stöttning från vår handledare och säkerställt noggrannhet under arbetets gång, från det kommer vi att kunna stå för vår framtida forskningsstudie. Slutligen tillförlitlighet försäkras vi med att vi följt upplägget för metoden, teorin och att vår studie har grunder från tidigare vetenskaplig forskning.

Om vi inte skulle ha skyddat identiteten för de tänkta intervjupersonerna, skolkuratorer, social arbetare och rektor tänker vi att det skulle kunna utge en risk av att minska deras tillit till framtida forskning, beroende på resultat och information som sprids kan deras psykiska mående kanske påverkas, såklart också skulle den kunna påverka deras arbete med sina klienter. Intervju med vårdnadshavare skulle kunna ses som utsatta personer. Det skulle kunna bidra till känslomässig stress, då många av deras känslor förknippade till temat kan vara starka. Utifrån vad Patel och Davidson (2019) skriver om "De fyra huvudkraven" gjorde vi ett informationsbrev (se bilaga 1) och ett samtyckesbrev (se bilaga 2), motsvarande informationskravet och samtyckeskravet (Patel &

Davidson, 2019, s. 87). Informationsbrevet skickades ut vid första kontakt och informerade de potentiella intervjupersonerna med en kort presentation om oss som författare, syftet med vår studie, praktisk information om intervjun och att personuppgifter hanteras enligt GDPR via integritetspolicyn samt allt material kommer hanteras med konfidentialitet och oåtkomligt för obehöriga (Integritetsskyddsmyndigheten, 2016).

Informationsbrevet (se bilaga 1) inkluderade båda författarnas kontaktuppgifter samt handledarens. Samtyckesbrevet (se bilaga 2) skickades vid bekräftad medverkan i vår studie, där liknande information som gavs i informationsbrevet samt med information om vad som gäller vid samtycket och plats för signatur och namnförtydligande i linje med *Lag om etikprövning av forskning som avser människor* (SFS 2003:460, 17 §). Utifrån konfidentialitetskravet beskriver Patel och Davidson följande: "Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem." (Patel & Davidson, 2019, s. 87).

Vi valde att direkt efter intervjuerna namnge intervjupersonerna med en slumpmässig färg. All information så som namn, plats, specifika detaljer och så vidare, ströks i transkribering för att hålla konfidentialitet. Kontaktuppgifter, inspelningar och samtyckesbrev förvarades dessutom åtkomligt enbart för oss författare av C-uppsatsen. Slutligen *Nyttjandekravet* vilket menas med att de uppgifter som vi får av enskild intervjuperson ska endast användas vid forskningsändamål (Patel & Davidson, 2019, s. 87). I informationsbrevet (se bilaga 1) och samtyckesbrevet (se bilaga 2) som intervjupersonen får tillgång till står det tydligt att när C-uppsatsen är klar och godkänd läggs den upp på DiVA Portalen. Vi har även erbjudit att skicka den färdiga C-uppsatsen till alla intervjupersoner.

5 Resultat och analys

Syftet med denna studie var att undersöka olika perspektiv på begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare. Studien syftar även till att utforska hur yrkesverksamma inom socialt arbete arbetar med barn som har problematisk skolfrånvaro och hur effektiva insatserna upplevs vara, liksom hur samverkan mellan skola och socialtjänst upplevs fungera. Detta för att få en kunskap om de yrkesverksammas erfarenheter av vilka insatser och vilket stöd som fungerar bra och mindre bra.

Vi har tematiserat och presenterar resultat och analys utifrån sju olika teman: *Fenomenet, Drabbad elev, Relation och allians som förebyggande arbete, Komplexa insatser, Samverkan och ansvar mellan de olika aktörerna, Önsketänkande* samt *Hoppet är inte förlorat!* I presentationen av resultatet har vi gjort små korrigeringar i grammatiken och förtydliganden i citaten för att läsaren ska förstå kontexten och meningen bakom budskapet. Presentationsordningen har grundat sig i en tanke om att börja i det större och det yttre för att sedan närma sig problematiken och slutligen knyta ihop säcken.

5.1 Fenomenet

Respondenterna fick reflektera kring begreppen, *problematisk skolfrånvaro* och *hemmasittare*. De socialarbetare på socialtjänsten som intervjuades pratade om problematisk skolfrånvaro som ett bredare begrepp, en skolfrånvaro som blivit hög för eleven, där det finns olika faktorer som påverkar elevens problematik. Respondenterna fortsatte att reflektera kring att begreppet problematisk skolfrånvaro inkluderar alla barn som har någon typ av längre skolfrånvaro, att begreppet problematisk skolfrånvaro fortfarande har hopp i sig, då frånvaron inte har hunnit bli total.

Det är väl det som är skillnad, att problematisk skolfrånvaro där menar jag att där är det fortfarande något slags hopp i den beskrivningen att den är problematisk. Men den är inte 100% (IP Lila).

Respondenterna på skolan som funderade kring begreppet problematisk skolfrånvaro la inte så stor vikt vid att nyansera begreppets betydelse i sig, utan menade att problematisk skolfrånvaro innebär att frånvaron når en viss nivå och därmed blir problematisk. De resonerade kring att efter kartläggningen gjorts, vilket beskrevs som den första åtgärden, så ansågs det problematiskt om frånvaron låg mellan femton-tjugo procent och upp mot hundra procent.

Respondenterna på skolan belyste även en skillnad på problematisk skolfrånvaro och hemmasittare. När frånvaron närmar sig 90–95 procent och när eleven inte kommer till skolan alls, det är då eleven går från problematisk skolfrånvaro till hemmasittare berättar respondenterna. Några av respondenterna reflekterade kring att begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare beskriver samma sak, att det inte finns någon särskild gräns mellan dem, att en elev som har frånvaro alltid räknas in i en problematisk skolfrånvaro.

För mig är det [hemmasittare] ju samma sak, alltså en problematisk skolfrånvaro och det är det ju. (IP Orange)

Respondenterna på socialtjänsten ansåg att begreppet hemmasittare är ett slanguttryck och ett begrepp som åldrats. Respondenterna ansåg att begreppen relaterade till varandra, hemmasittande är en problematisk skolfrånvaro och att problematisk skolfrånvaro kan leda till hemmasittare.

Vi pratar inte längre om hemmasittare, eller vi kan slänga oss med de orden mellan oss så men, utan vi tänker att det handlar om problematisk skolfrånvaro (IP Brun).

Begreppen lyftes också som problematiska och att det mer handlar om att eleven hamnar i en "ofrivillig frånvaro" på grund av att samhället och att skolan inte kan stötta upp och göra Anpassningar för eleven.

Ja och det är också problematiskt [problematisk skolfrånvaro]. Jag skulle säga där, att ofrivillig också är det. Det finns flera begrepp, men hemmasittare också för att det de sitter ju, inte hemma utan de sitter ju oftast i en ångestbubbla eller gör annat (IP Grön).

I intervjuerna framkom också några nya benämningar på fenomenet problematisk skolfrånvaro: *skolturnister*, *korridorvandrare* och *ofrivillig frånvaro*. Respondenterna syftade till att det också innefattar de elever som är på skolan, men inte går på lektionerna.

Om vi tänker problematisk skolfrånvaro för då kan de ju också vara de ungdomarna som vi träffar. De kan ju vara på skolan men inte på lektionerna utan ja, hänger utanför. Eller vara på andra skolor också. Då kan det vara att vi är med dem i skolan (IP Gul).

Frånvaro kan ju också vara att man inte är med på lektionerna, men man är i skolan (IP Grå).

5.1.1 Analys av fenomenet

Intervjuerna visar på att begreppen problematisk skolfrånvaro respektive hemmasittare är två begrepp som inte verkar ha någon given innebörd. Det blir tydligt att de två begreppen kan tolkas olika beroende på vem det är som talar om dem och utifrån vilken synvinkel och yrkesroll de har.

Förekomsten av egna nyord antyder också att det här är ännu ett fenomen som inte har någon klar definition och att fenomenet är öppet för tolkning. Genom att ge fenomenet olika benämningar blir respondenterna medskapare till en förståelse för fenomenet i linje med hur symbolisk interaktionism lyfter fram hur människors tolkningar av situationer skapar förståelse av dem (Johansson & Lalander, 2018, s. 27). Hur de benämner eleverna påverkar därmed på vilket sätt de ser på problematiken kring eleverna och sedan hur de ska arbeta med problematisk skolfrånvaro och hemmasittare.

5.2 Drabbad elev

När respondenterna beskrev elever som hade en problematisk skolfrånvaro berättade de om olika orsaker som kan leda till problematisk skolfrånvaro. Vissa beskrev faktorer inom eleven själv som till exempel psykisk ohälsa, prestationskrav, ångest, inlärningssvårigheter och NPF-diagnoser.

Respondenterna menade dock att flera av faktorerna hos eleverna är grundade i hur omgivningen påverkar individen i sig. Ett perspektiv som genomsyrade i intervjuerna var att det inte var eleven som var orsaken till problematisk skolfrånvaro utan att det var omgivningen, samhället, skolan och familjen, som låg till grund för problemet.

Det är inte eleven som är problemet, det är samhället som inte kan tillgodose det behovet som eleven har och det är en ganska stor skillnad. Det är samma med kriminella, det är en elev som sitter på ett ungdomsvård. Det är inte ungdomar som har gjort den kriminella handlingen. Det är samhället som inte har tillgodosett ungdomen dess behov så att den blir tvungen att sluta att göra den här kriminella handlingen så att man vänder på perspektivet någonstans tycker jag är viktigt (IP grön).

Respondenterna uttryckte att miljön i skolan i hög grad bidrog till en problematisk skolfrånvaro. De sade att mobbning flera gånger var inblandat men också att skolan inte var anpassad till eleverna. Bland respondenterna var det väl känt att skolan har blivit mindre individuellt anpassad och mer generell. De pratade om att elever som har en NPF diagnos får en viss möjlighet till anpassning, men de problematiserade att för de barn som inte har en diagnos eller ännu inte har fått en utredning gjord är det mycket svårt. De beskriver att risken för problematisk skolfrånvaro ökar när skolan inte är utformad för att göra anpassningar för olika typer av elever. De berättar att det är svårt för skolan att vara anpassad från start när det har dragits ner på personal och klasserna är så stora som 30–35 elever i en klass.

Men det är mer och mer nermonterad verksamhet alltså att så här och man pratar ju väldigt mycket om att alla ska inkluderas och det finns inget jag tycker är viktigare än att alla ska inkluderas, men för att skapa inkludering så kan man inte förvänta sig att alla människor inkluderas liksom stöpt i exakt samma form och tyvärr blir skolan mer och mer så för mig. Det jag önskar är att man förstår att inkludering är att skapa miljöer som passar alla olika behov. För annars om man ska inkluderas alltså tvingas in för det är skolplikt. I en verksamhet där alla liksom ska kunna göra precis samma saker på samma sätt och vi blir mindre och mindre personal och mindre och mindre vuxna (IP Orange).

Respondenterna beskrev även att svårigheter i hemmiljön påverkar barnets skolfrånvaro. Exempel som respondenterna gav var att vårdnadshavare som har utmaningar i omvårdnaden av barnet, att vårdnadshavarna själva hade en problematik i form av psykisk ohälsa, brukade substanser eller att det pågick våld i hemmet. När det är mycket som händer i elevernas liv är det svårt att vara i skolan och fokusera.

En virvelvind här inne så ska ju den liksom det ut någonstans och det. Det är klart att det är svårt, det är hur. Hur ska man kunna fokusera på någonting när hjärnan och hela kroppen är i en överlevnads mode? (IP Gul).

Ett annat mönster som respondenterna synliggjorde var långa väntetider på utredning och på hjälp från barn och ungdomspsykiatri (BUP). När de väl får hjälp upplevde respondenterna att vårdpersonal inom BUP inte riktigt är anpassningsbara, då de håller sig inom sina ramar.

Går inte det med BUP då blir det mellanvården och mellanvården är den instansen som kan komma hem, men då har det gått en ganska långt tid innan. Förälder som har svårt att få sina barn till skolan, de har jättesvårt att få barnen här och komma på de här mötena också såklart. Även om jag vet att BUP försöker såhär med digital kontakt först så är inte det riktigt samma sak så att det tar lite onödigt långt tid innan de kanske får hjälp med sin depression eller vad det nu kan vara, att man inte har fått den kontakten helt enkelt. Så hade man fått mer snabbare insatser så, att man kommer hem så tror jag också att det hade. för vi erbjuder att vi kommer hem, men vi kan inte, ja men vi är inget behandlande så, så att vi kan ju inte behandla depression eller sätta in medicinering, kan ju inte vi göra utan det behöver BUP kanske komma in och göra. Socialtjänsten, ja dem gör väl lite hembesök, men inte så mycket faktiskt, som jag skulle önska. Det behövs lite mer hands on (IP Blå).

5.2.1 Analys av Drabbad elev

I resultatet framkom många anledningar till att elever drabbas av problematisk skolfrånvaro och att faktorerna runt eleven har med varandra att göra. Miljön kring barnet uttrycktes vara central och att det inte beror på brister hos eleven. Denna studies resultat bekräftar den ekologiska systemteorins perspektiv (Healy, 2022, s. 129, s. 134–135). Det ekologiska systemteoretiska perspektivet utgår från att problematisk skolfrånvaro hos en elev grundar sig i ett system runt om individen som påverkar situationen.

5.3 Relation och allians som förebyggande arbete

Respondenterna belyste vikten av det förebyggande arbetet i relation till elever med problematisk skolfrånvaro. Respondenterna pekade på att upptäcka och se mönster tidigt för att snabbt hitta en anpassning och insats för att hindra att eleven går längre in i problematisk skolfrånvaro.

Det gäller att upptäcka det i tid, verkligen oftast så kan man ju se. De är ju få som går så här från fullnärvaro och sen puff hemma det är ju sällan så, oftast kanske man börjar haft en ströfrånvaro sen byggs det på, inte alltid men oftast, så där tänker jag att de tidiga kartläggningarna är viktigaste och att ha en bra dialog med en förälder (IP Blå).

Mycket av det förebyggande arbetet sker i skolan, och socialtjänsten kopplas många gånger in först när det redan gått för långt. Respondenterna uttryckte vikten av att skapa allianser och relationer mellan yrkesverksamma från skolan och socialtjänsten, berörd elev samt elevens vårdnadshavare. Att

ha en nära allians och relation med elev och vårdnadshavare anses vara grundläggande för att få ett bättre arbete kring problematisk skolfrånvaro.

Ja men jag tänkte att så mycket handlar om relation och bemötande och det jag pratar så mycket med personalen på hela skolan om, är just det alltså det relationella till våra elever, men också till föräldrarna (IP Orange).

Men så det jobbet innebär ju väldigt mycket att bygga allians och relation och liksom visa att man är någon man kan lita på så (IP Brun).

Respondenter ifrån socialtjänsten beskrev att ofta när de kom med en insats hade eleven haft en problematisk skolfrånvaro under en längre tid. De belyste även att vid flera tillfällen när socialtjänsten kopplades in var det initialt av andra anledningar än problematisk skolfrånvaro, men när socialarbetarna på socialtjänsten gjorde en kartläggning av elevens situation upptäcktes att många av de eleverna även led av problematisk skolfrånvaro. De kan innebära en utmaning för socialtjänsten att hinna skapa den relationen och alliansen som egentligen behövs. I stället får socialtjänsten ha ett nära samarbete med den person på skolan som har bäst relation och allians med eleven.

Och sen så förstår vi att jaha, men här finns också 60% frånvaro det finns inte ens med i vårt uppdrag när vi får det från socialkontoret (IP brun).

Respondenterna från skolan använde ordet *nyckelperson* när de beskrev det förebyggande arbetet, att det ska finnas någon på skolan som har en närmare kontakt och relation med varje enskild elev, för att kunna nå eleverna innan de hamnar i en problematisk skolfrånvaro. Respondenter pekade på att relationen med elev och vårdnadshavare är en grund för arbetet med problematisk skolfrånvaro, den största delen av det förebyggande arbetet som görs alltså på skolan. Vidare beskrev respondenterna både från skolan och socialtjänsten vikten av att ta reda på om eleven har en nyckelperson och därefter samverka.

Och den här lilla grejen, det arbete man gör där när det väl händer något sen då kommer dem tänka det skolkuratoren, lyssna på mig och liksom du vet, då har vi redan gjort det och det är en sån här grej. Jag försöker se att lärarna jag vet att ni har mycket, men det är det här lilla du vet. När någon har nya byxor "shit vilka snygga byxor vart har du köpt de", det är det lilla. Eller "jag har fiollektion imorgon", "hur gick fiollektionen?" Du vet, bara att man visar, förutom att man är lärare, att man är den där [nyckelpersonen], allt det underlättar hur mycket som helst för mig så därför försöker jag vara ute och lyssna liksom vad de pratar om. "Vad gjorde du i helgen" och vad för intressen och allt vad det kan vara. Du vet tiktok, och jag vet inte vad liksom (IP Rosa).

Förutom relationsskapandet uttryckte respondenterna på skolan att de arbetade förebyggande genom att sprida livskunskap om viktiga teman i livet. Respondenterna berättade vidare att de pratar om vänskap, relationer, antidiskriminering, stress, självkänsla, kriminalitet med mera. Respondenterna

från skolan beskrev att man genom att sprida kunskap kan skapa en tryggare plats och elev samt förhoppningsvis förebygga problematisk skolfrånvaro.

Så har vi två temadagar där vi pratar relationer, liksom försöka bygga in dem här mjuka värdena. Sen tänker jag också hur viktigt det är att skapa bra trivsel, så bra fungerande klasser där man trivs och med trygghet och att det finns vuxna runt om kring som ser allt det där, är ju det viktigaste såklart, så allt är ju förebyggande, det, det är ju det man vill lägga krut på (IP blå).

5.3.1 Analys av Relation och allians som förebyggande arbete

Resultatet visade att det förebyggande arbetet sker på skolan och inte på socialtjänsten, då socialtjänsten kopplas in först när den problematisk skolfrånvaron är omfattande. Det förebyggande arbetet kunde se väldigt olika ut mellan respondenternas olika skolor. Respondenterna pekade på att det handlar om att bygga relationer, mellan skolpersonal och elever. Respondenterna belyste vikten av att hitta en nyckelperson, en trygg vuxen som eleven kan vända sig till när de hamnar i problematisk skolfrånvaro. Något som också är tydligt i intervjuerna är att skolan oftast vet vilka som är i riskzonen för att hamna i problematisk skolfrånvaro. Respondenterna påpekade att det är viktigt att se mönstren och fånga upp dessa elever snabbt innan det blir en allvarlig problematisk skolfrånvaro eller att eleven hamnar i hemmasittarrollen.

Den symboliska interaktionismen betonar att vi människor formas i relation till varandra, det vill säga att vårt sätt att tänka och känna utvecklas i samspel med andra människor (Johansson & Lalander, 2018 s. 26). Denna teori styrker vikten av det förebyggande, relationsskapande arbetet med eleverna när det handlar om problematisk skolfrånvaro och hemmasittare.

5.4 Komplexa insatser

Respondenterna som intervjuades blev tillfrågade om vad de använder för insatser i sitt arbete med elever som har en problematisk skolfrånvaro.

5.4.1 Insatser från skolan

Respondenterna inom skolan pekade på att vid misstanke om en problematisk skolfrånvaro görs först och främst en kartläggning. Respondenterna redovisade olika system de använde, exempelvis anmälningssystemet ULF (Utveckling, lärande, forskning) som är ett praktiktäna forskningsprojekt och SEP (Skola, elev, plan), som är ett kartlägningsformulär. Respondenterna från skolan förklarade att kartläggningen främst omfattar elevens frånvaro men också relevanta faktorer kring eleven, till exempel hur det ser ut socialt, i skolan och i hemmet för eleven. Alltså försöka se helheten runt eleven för att få en bättre bild i vad eleven behöver för typ av stöd. Kartläggningen handlar om att få en bättre bild av varför eleven i fråga har en problematisk skolfrånvaro.

Kartläggningen är allra viktigaste. Att man tar reda på vad frånvaron beror på (IP blå).

Efter kartläggning, belyser respondenterna från skolan, finns det olika typer av anpassningar och insatser på skolan som kan göras, men att detta är mycket individuellt. De sade vidare att det inte finns någon tydlig mall för vad som ska göras. De menade att anpassningarna görs utifrån vad eleven behöver och skolans resurser. Respondenterna gav som exempel anpassade scheman, matsalstider i lugnare miljö, struktur i skolan, hörselkåpor, lektionsuppgifter och hemuppgifter. De tog även upp anpassningar under lektioner som att till exempel inte ställa vissa frågor till eleven.

Väldigt, väldigt brett, men det kan vara alltifrån hörselkåpor, jobba i grupper, extra stöd i form av enskild genomgång, alltså genomgång i stor klass och sen enskild genomgång för att man liksom jag hänger inte med där, så den här eleven måste alltid få enskild [anpassning]. Det är jobbigt att få jobba med en hel bok. Ja, men då skriver vi ut, man får bara ett papper i taget så väldigt mycket anpassningar i klassrummet, både det fysiska och i lärmiljön. Men sen även anpassningar som skolmatsalen är för högljudd, då får man sitta i ett litet rum alltså, alltså då det låter för mycket, äta på annan plats, anpassad mat ja, det är det alltså, det är oändligt. Det beror också på eleven. Nu som jag sa, nu har vi ju någon som fick en dator för att jobba hemma ett tag liksom, Så det är. Ja, det finns mycket, jag vet inte massor. Ja, det kanske kan finnas ämnen som är idrotter. Jag pallar inte med idrotten för man måste ha ombyte och så men vi fixar någonting (IP rosa).

Respondenterna beskrev att många barn som har en problematisk skolfrånvaro även har NPF diagnos. Respondenterna ifrån skolan identifierade att barn som har en problematisk skolfrånvaro och NPF diagnoser är i stora behov av enskilda anpassningar som exempelvis tydlig struktur.

NPF annars så kan det bli att man anpassningar i klassrummen, alltså då vilken sittplacering, tydliga så här rutiner, struktur va lärarna ska säga hur den kan hjälpa eleven i klassrummet men den kan ju också vara att anpassat schema, individuell undervisning att den får i vissa lektioner hjälp i studierna en specialpedagog istället under lektionerna som blir för svåra (IP blå).

Respondenterna belyste även att anpassningar för att få en lugnare miljö för eleverna är viktigt.

Elever med NPF behöver ju en annan struktur och en lugnare miljö än vad liksom ordinarie grundskolor är, bara att gå i den här trappen [i skolan] så är det ju så här, barn som liksom springer eller går ut i korridoren, det såg ni [intervjuledarna] ju när vi kom. Liksom bara där är det ju många elever som bara "nej, det går inte". Då, där är det ju liksom autismen kanske som sätter stopp. Så då behöver vi undanröja de hindren för att eleven ska ha samma chans till ja, men målpuppfyllelse (IP orange).

Anpassningarna i skolmiljön som nämns ovan menade respondenterna passade bra för elever med problematisk skolfrånvaro när de befinner sig i skolan. Respondenterna från skolan förklarade att elever som inte är i skolan alls behöver andra anpassningar. De gav exempel på insatser som att stötta eleven i resan till skolan genom att gå och hämta elever från hemmet och kommunicera via telefonsamtal eller sms på morgonen.

Inte så att han gå in i lägenheten men han liksom ringer på morgonen och så står eleven där på morgonen och så får man följa med till skolan såna saker (IP svart).

Fler exempel som gavs var anpassningar som digital undervisning och nära samtal med eleven. Respondenterna beskrev att när det är en omfattad problematisk skolnärvaro behöver skolan ofta hjälp av socialtjänsten med stöttning med det som skolan inte kan göra. Då görs en orosanmälan.

Det jag har gjort med vissa elever som jag har kontakt med till exempel som har jätteproblematiske frånvaro som är högre än 70% till exempel. Det är att jag kan träffa de utanför skolan, absolut jag kan vara flexibel på de sättet. Inte åka hem varje morgon och hämta, nej det går inte. Men jag har liksom walk and talk, du vet så här man träffar de utanför skolan och promenerar och pratar, det är ganska bra. Därför att då behöver man inte titta på varandra hela tiden utan att man går och man pratar och man liksom så. Jag har gått och fikat med elever utanför skolan, träffat eleverna i närområdet men liksom kunnat tagit en fika för att diskutera hur man ska liksom börja göra, jag har mycket sms kontakt med elever (IP svart).

5.4.2 Insatser från socialtjänst

Respondenterna från socialtjänsten tog också upp att kartläggning görs först och beskrev att kartläggningen är viktigt för att få en överblick över elevens problematiska skolfrånvaro och närmare komma fram till anledningen varför, eleven har en problematisk skolfrånvaro, för att sedan börjar hitta insatser.

Det är ju viktigt att kartlägga vad den här frånvaron är för någonting. Och då blir det liksom "är det skolk eller är de hemma? Alltså var är de här barnen och då är det ju alltså.// Och vid kartläggningen tittar man ju också på hur länge det har pågått liksom och då kan det vara att familjen själva inte ser att det har pågått så länge som det har gjort. För föräldrarna kan ha en annan förklaring till frånvaron under högstadiet, men hur såg det ut på mellanstadiet? (IP brun).

En av respondenterna förklarade även att kartläggningen kan ses som början på en insats

Så att insatsen är ju de kartläggning, var med i skolor, möten, träffa familj och ungdom inför skolmöten (IP brun).

Respondenterna ifrån socialtjänsten konstaterade att familjebehandling och att arbeta med eleven i hemmet är några av de främsta insatserna som socialtjänsten använder med elever som har problematisk skolfrånvaro. De berättade att de stöttar upp i elevens vardag och ger stöd till vårdnadshavarna.

Den vanligaste insatsen vi har generellt, det är ju familjebehandling och det handlar ju om att stötta föräldrar. Det kan ju handla om att så här. Hur får de upp barnen, vad gör det om det blir konflikter, när vi pratar hemmasittare, hur bemöter de deras ångest eller här med att kommer iväg eller vad kan man göra? (IP lila).

Respondenterna tryckte även på att insatserna beror på vad eleven har för problematik. Exempel på insatser utöver familjebehandling som beskrivs är *Hemmasittarprogrammet* och *En väg ut*.

Ja, men det finns ju, det som vi har är ju, familjepedagoger är dem som jobbar i hemmet och då jobbar de med det vanliga. Hemmasittarprogrammet det finns, det är oftast ett och samma företag, men det finns några till som har det och sen finns det en väg ut som jobbar som familjebehandlare som vi har som också och det är väl de 3 som vi jobbar med mest så att säga när det gäller just den biten då. Men som jag försökt säga är att de andra bitarna parallellt för att det är en familj kan ju ha insatser dels i att det är någon som tränar den biten eller så kan de jobba med familjebehandling på föräldrarnas sida. Det kan också ha någon som har någon kontakt med en kontaktperson som hjälper för att nu göra någonting antingen innan skolan eller efter skolan dyker upp för att vara det här stödet (IP grå).

Sen påpekade flera av respondenterna från socialtjänsten att beroende på vad de är för problematik kollar de också på om eleven behöver insatser från annat håll så som BUP eller BUMM (barn och ungdomsmedicinska mottagningar). Antingen lämnas ärendet över till dem, eller så blir det en samverkan. Respondenterna menade att det handlar mycket om att hitta kärnan i problematiken och samverka med de olika aktörerna för att stötta eleven och få eleven tillbaka till skolan. Arbetet kan innefatta skraddarsydda insatser som finns i elevens intresse för att motivera eleven att gå tillbaka till skola.

De respondenter som arbetade på insatsstyrkan på socialtjänsten berättade om konkreta insatser som de gjorde med elever som hade fått beviljade insatser från handläggarna på socialtjänsten. Dessa insatser kunde vara att hålla elever sällskap på väg till skolan så väl som sällskap i skolan utanför lektionerna. Dessutom beskrev respondenterna vikten av distanskontakt, med skola, vårdnadshavare och eleverna.

Det kan också vara att vi är med på skolan och eleven kommer in i klassrummet eller på en lektion under del av lektionstimmen. Men kommer ut för att behöva, om den behöver få ett break så kan man sitta där och kunna möta upp eleven om nu inte skolan har möjlighet också att hjälpa till med det. Det kan också vara att vi har tät samverkan med skolan, samtidigt som vi har det med både vårdnadshavare och elever då. Och det är skolmöten eller mejlkontakter om det nu går och ha beroende på eller telefonsamtal för att kunna fånga upp. Var kan vi? Hur kan vi hjälpa eleven? Det kan också vara så att skolan ringer till oss och såhär nu har det hänt någonting. Den här eleven ja har varit med i den här situationen. Eleven är alltid aktuell så skolan vet om i så fall att den har en insats hos oss, då kan vi om vi har möjlighet att åka ut och fånga upp på plats (IP Gul).

Respondenter ifrån skolan berättade att under en period hade de något som kallades skolnärvaroteam och skolsocionomer. Det var socionomer som enbart hade fokus på de elever som hade en problematisk skolfrånvaro. De kunde åka hem till eleven och hämta, vilket respondenterna upplevde var något som fungerade. Respondenterna från skolan beskrev att det som fungerade bäst var att hämta eleven i sitt hem. De förklarade att det är en stor tröskel för eleven som har problematisk skolfrånvaro att ta sig till skolan. Respondenterna som hade erfarenhet av skolnärvaroteamet och skolsocionomerna påpekade att den insatsen enbart pågick under en period och att de därefter slutade

med att möta upp och hämta eleven, trots att respondenterna ifrån skolan ansåg det som det mest effektiva.

Vi körde ju skolsocionomerna ett tag med skolsocionomer. Den tyckte jag också att det var jättegyrmt, fantastiska vad de som hade. Nu har vi inte haft dem ett tag för att tyvärr där, så slutade de [skolsocionomerna] att de kunde inte liksom möta upp, de fick inte gå hem till eleverna och möta upp och hämta hit eller gå en promenad. Det tycker jag var jättebra, för nu, det blir svårare. Det funkar inte om man säger så eleven vi måste ses på plats här. Den promenaden hemifrån är så himla grym där man kan prata om allt möjligt eller om man sitter i en bil sätta på låg musik på radion sitter och babblar. Det är en tanke liksom, hela den vägen var så bra och så när de kunde ta den och preppa eleven hit. Det är, en del av elever bara när de ser skolan så får de den här ångesten "jag pallar inte, pallar inte, jag drar." (IP rosa).

Respondenterna från socialtjänsten höll med om att insatsen att hämta elever och ta dem till skolan var effektiv, speciellt om det handlade om problematik i hemmet eller inom familjen. Respondenterna identifierade att det är socialtjänsten som behöver gå in då de har befogenhet att gå in i familjers privatliv, vilket skolan inte har.

Därför försöker vi ha så att det finns pågående insats för då kan vi jobba parallellt när det är de här problematiska föräldrar och familjer därå som behöver [stöd] det tar tid och det går, det är ingen quickfix. Men vi behöver vara med under en längre period och eftersom vi då kan skolan kan också göra och det är de under längre period. Men skolan kommer aldrig in i privatlivet hos familjen utan där är det stängda dörrar helt enkelt och det är då socialtjänsten kan behövas finnas med för vi kan gå in då i det privat (IP grå).

Respondenterna från socialtjänsten och skolan underströk att det inte finns några tydliga, bestämda steg i insatserna, utan att det handlar om att vara kreativ och anpassa. De belyste vidare att det är mycket individuellt vad som behövs då en insats kan fungera mycket bra för en del av eleverna medan den inte fungerar alls för andra elever.

Fram till våren och i augusti det året så sa hen det här. Ja, jag vill gå i skolan igen och sen gick han i skolan så att det är liksom en. Det finns ingenting som säger att ja, jag tänkte 1 2, 3 så blir det, Japp klart, utan det är verkligen såhär att titta, vad är det som händer runt i kring barnet? Vad är det som barnet har upplevt som gör att man inte liksom. Känner sig hemma i, i skolmiljön för skolan i sig ska ju. Målet är att skolan ska vara lockande (IP grå).

5.4.3 Analys av Komplexa insatser

Det som blir tydligt från resultaten av insatserna, är att respondenterna till stor del arbetar i linje med den ekologiska systemteorin i arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro (Healy, 2022, s. 129). Respondenterna riktade in sig på lite olika aspekter i sitt arbete med problematisk skolfrånvaro. Respondenterna från skolan arbetar särskilt med att anpassa miljön i skolan för att underlätta för de eleverna i fråga. Respondenterna från socialtjänsten berättade däremot att de jobbar både med att

stötta skolan i att anpassa miljön och att de arbetar med eleven utanför skolan, där det finns en problematik i hemmet.

Men de insatser som finns passar inte alla elever med problematisk skolfrånvaro eftersom problematiken kan se så olika ut mellan eleverna. Respondenterna uttryckte att det handlar mycket om att skräddarsy insatserna för eleven och elevens specifika svårigheter och problematik.

Respondenterna uttryckte att insatserna varierar också beroende på vilken skola och socialtjänst det handlar om. Något som framkom i intervjuerna är att det kan bero på skolans och kommunens resurser och kan vara en ekonomisk fråga.

Hemmasittarprogrammet (HSP) och *En väg ut* var två insatser som togs upp i intervjuerna. Hemmasittarprogrammet är ett behandlingsprogram som utgår från en manual som är gjord för programmet. I arbetet med hemmasittarprogrammet jobbar de med eleven på hemmaplan, fysiskt och digitalt. Grunden i arbetet baserar sig på utvecklingspsykologi och kognitiv beteendeterapi (KBT). Både eleven och vårdnadshavarna omfattas av insatsen och även där byggs den på allians och relationsbyggande, så som respondenterna från intervjuerna påpekade. Hemmasittarprogrammet använder sig mycket av beteendeterapeutiska metoder och systemteoretiska metoder och känsla av sammanhang (KASAM), (Magelungen, 2024).

Denna insats diskuterades under intervjuerna och det framkom att det överlag är en fungerande insats och många vårdnadshavare tycker den verkar bra, men så som respondenterna påpekade att en insats kan vara hur bra som helst men det kommer fortfarande finnas elever som just den insatsen inte passar för. *En väg ut* var den andra insatsen som nämndes av respondenterna vilket är ett behandlingsprogram som fokuserar just på arbetet med barn och deras familjer som har psykisk ohälsa och/eller problematisk skolfrånvaro. De arbetar mycket med lösningsfokuserade förhållningsätt som motiverande samtal (MI) och kognitiv beteendeterapi (KBT). De som arbetar på *En väg ut*, jobbar även med utredningsarbete i form av barns behov i centrum (BBIC) och Signs of Safety (*En väg ut*, 2024).

En väg ut togs upp under intervjuerna med respondenterna ifrån skolan. Det framkom flera fördelar med denna insats och metoden hade resulterat i flera goda resultat, men de nämnde även att de fått kritik från vårdnadshavare som påpekat att insatsen mest fokuserar på eleven i hemmet och inte eleven i relationen till skolan.

Insatserna som ges i nuläget blir som olika processer för eleverna, och många av insatserna kräver en mycket stor samverkan mellan de olika inblandade parterna för att eleven som är i centrum ska kunna ta sig tillbaka till skolan. Utifrån vad den ekologiska systemteorin säger, är det väsentligt att titta på alla faktorer runt eleven och se hur de påverkar eleven i fråga, för att sedan utifrån de välja en passande insats.

5.5 Samverkan & ansvar mellan de olika aktörerna

I följande tema presenteras de olika perspektiven på samverkan mellan skola, socialtjänst och vårdnadshavare. Temat är uppdelat i hur respondenterna svarar beroende på om de arbetar på skola eller socialtjänst.

5.5.1 Skolans syn på samverkan med socialtjänsten

Respondenterna från skolorna berättade att samverkan från skolans perspektiv med socialtjänsten är varierad. Respondenterna ifrån skolan sa att det beror mycket på vem det är som arbetar på socialtjänsten hur bra samverkan mellan skolan och socialtjänsten fungerar. Respondenterna berättade vidare om bra upplevelser med kunniga socialarbetare som gör allt de kan för att göra sin pusselbit av helheten.

Jag tycker ju att jag möter fantastiska människor på socialtjänsten som gör allt i sin makt för att liksom fylla sin pusselbit. Det är väl så man måste göra. Jag ser ju alla olika instanser som tar en pusselbit som tillsammans skapar att det kan funka, det är ju inte bara att jag kan ju inte göra en orosanmälan och förvänta mig att där tog mitt arbete slut. Vi måste jobba tillsammans. Nej, men jag upplever det som bra (IP orange).

Dock uttryckte respondenterna från skolan även en frustration över att samverkan är bristfällig och en frustration kring brist på återkoppling samt ett behov av att skriva flera orosanmälningar för att få en respons från socialtjänsten. Vidare berättade respondenterna att samverkan har blivit förbättrad sedan den nya lagen om att socialtjänsten behöver återkoppla till skolan som lämnat en orosanmälan om de kommer öppna en utredning eller inte. Respondenterna upplevde att samordningsmöten (SIP) är det som genomförs men utöver det är samverkan knaper. Respondenter från skolorna uttryckte ett missnöje i samverkan med socialtjänsten. De gav resonemanget för den dåliga samverkan med socialtjänsten till att vara på grund av att det är en stor rulljans på utredare på socialtjänsten. En hög arbetsbelastning bidrog dessutom till att tiden till samverkan med skolan inte räcker till.

Lite både och kanske tycker att de är ganska stor rulljans på socialtjänsten som gör att det tappas lite gran kanske, men det är bra med den här nya lagen att de behöver återkoppla om de går vidare eller inte [med en utredning] så att man vet de. De har de ju rätt att göra utan samtycke av förälder (IP blå).

5.5.2 Skolans syn på vem som bär ansvaret

Det finns en tydlig tråd i respondenternas svar som arbetar på skolan att i det tidiga stadiet är det skolans ansvar att vara en trygg plats för eleverna och att arbeta förebyggande. Respondenterna berättade om hur skolan gör arbetet med anpassningar för elever när det uppstår en problematisk skolfrånvaro. Det är när insatserna på skolan inte räcker till och frånvaron inte minskar, eller när det finns en oro för eleven utanför skolan, som det är socialtjänstens ansvar att komma in.

Hemsituationen där är det ju deras [socialtjänsten] de måste lösa den känner jag där har inte vi någonting och vi kan inte gå in i hemmet på det sättet. Där behöver de göra [arbetet]. Vad händer på

kvällarna? Jag pratar om det [med eleverna], men när klockan slår 16:30 och jag ska gå hem då krävs det att det kanske är fältare eller vad vet jag liksom att de tar över. Det är socialtjänstens skyddsnät som ska fånga upp det. Så länge det är i skolan, då är det våran. Allt som har med skolan att göra är vårt [ansvar] och måendet här, vi behöver liksom samverka och hjälpas åt så att de [eleverna] mår bra där borta [hemma] också. Så våran samverkan är ju så jävla viktig (IP rosa).

Respondenter från skolan reflekterade kring var uppdraget för skolan börjar och slutar, likaså kring vad som är socialtjänstens uppdrag.

Alla har ju verkligen såhär. Vi gör vårt hit men inte längre och jag tror att det är så viktigt. Man måste själv för sin egen skull så här fundera vart börjar och slutar mitt uppdrag utifrån den stolen jag sitter på idag och när behöver jag lämna över socialtjänst eller, och sen så kan det ju ibland vara så, det är ju det man blir frustrerad kring. Enligt mig kan det ju göras för lite eller ta för lång tid, men jag måste ändå släppa ifrån mig, då får jag ju så här okej! Nu har jag släppt ifrån mig det och sen så jobbar jag på det sätt jag kan här. Och när man landar i det, för mig i alla fall har det tagit tid. Det är inte lätt, men jag känner mer och mer att jag landar i det och känner mig nöjd med det, och jag tycker oftast när man liksom jobbar utifrån de förutsättningarna man själv har och lite struntar i vad man önskar att någon annan skulle göra eller "skulle jag vart då skulle jag minsann" eller alltså så här då blir det bättre för eleven. För att då gör jag mer här och sen får jag också komma ihåg att såhär allt, alltså elevens i elevens liv till slut som liksom vuxen person så är det viktigaste som finns att de kände att så här de jag träffade brydde sig någon gjorde något (IP orange).

Respondenterna ifrån skolan utvecklade att ansvaret inte bara låg hos skolan och socialtjänsten, utan att det är större än så. Det är alla olika aktörer runt om så som politiker, vården, habilitering och så vidare ansvar också.

Jättetydligt och det ska inte bara vara, för många gånger så tyvärr så hamnar man i att frånvaro är skolproblematik, vilket jag ser det som att det är ett samhälle, är ett samhällsproblem. Det behöver alla aktörer, bup, socialtjänst, habilitering, skola, politiker. Alla behöver ta sitt ansvar i det. Det kan inte bara vara skolan som ska se till. Eller egentligen i grund och botten är det vårdnadshavare som ska se till att eleven kommer till skolan. Det funkar inte (IP grön).

5.5.3 Socialtjänstens syn på samverkan med skolan

I frågan om hur respondenterna från socialtjänsten såg på samarbetet med skolan svarade de att samarbetet med skolan i regel fungerade ganska bra. De svarade att eftersom problematisk skolfrånvaro är ett område för skolan är det svårt att jobba med det utan en samverkan med skolan samt att de relativt snabbt brukar etablera ett samarbete med skolan. Många gånger berättade respondenterna på socialtjänsten att de hade en kontaktperson i skolan som de samarbetar med. Det behöver inte nödvändigtvis vara kuratorn utan det kan vara en mentor eller specialpedagog exempelvis.

Vi jobbar mycket med att man ska hitta någon nyckelperson på skolan. Det är inte alltid självklart att det är mentorn eller rektorn eller skolsköterska eller kurator utan det är lite mer också kanske vem familjen haft kontakt med. Om ungdomen säger att ja, men den här personen är den enda som jag tycker om på skolan. Då är det väl viktigt att få med den. Men sen också om man har samarbetat med någon skola tidigare och tänker att ja men där har det funkat bra då vill man ju då kanske det är den som vi kontaktar (IP brun).

Respondenterna från socialtjänsten upplevde en balansgång med skolan då socialarbetarna på socialtjänsten ville vara transparanta kring ärendena men inte har möjlighet att vara det då skolan inte är med i det privata livet med familjen lika mycket som socialtjänsten är. De gav exempel på när socialarbetarna från socialtjänsten ville arbeta för barnets bästa och hitta lösningar från både skolans och socialtjänstens håll för vilka åtgärder som skulle kunna göras, hade det hänt att skolan markerat en gräns och uttryckt att socialtjänsten inte skulle lägga sig i.

Jag har väl ändå tanke eller vi alla att om man gör lite extra så dem man samverkar med är också lite mer beredda att göra extra dem också. Men ibland funkar inte ens de liksom på vissa skolor, utan de är mer att de känner sig ifrågasatta anklagade menar vi vill liksom få till en samverkan, så det är ju verkligen ett jättejobb egentligen att få ihop det med skolan (IP brun).

5.5.4 Socialtjänstens syn på vem som bär ansvaret

Respondenterna som arbetar på socialtjänsten uttryckte att socialtjänstens ansvar är att stötta vårdnadshavarna i deras roll. Det kan innebära att stödja familjen och hjälpa eleverna att ta sig till skolan. De beskrev även att socialtjänsten har en möjlighet att vara med i det privata livet och stötta upp på ett sätt som skolan inte har. De menar i stället att skolan har ansvaret under skoltiden och på skolan som plats. Respondenterna ifrån socialtjänsten beskrev tydligt hur de inte vill lägga sig i skolans arbete men att det är av stor vikt att när skolan hjälper eleven till skolan behöver skolan möta upp på plats.

Så då har ju vi jobbat mycket med att se till att ungdomen kommer till skolan att vi liksom tar det som är föräldrarnas del men vi måste jobba ihop [med skolan] för att se till att barnen kommer dit och sen samtidigt måste vi se till att skolan tar emot när de [eleverna] kommer dit. Så det är väl lite så vi jobbar egentligen just att, för hur de jobbar och inte, det kan inte vi lägga oss i. Men att skolan möter upp det är väl ändå en del i vårt jobb att se till att de [skolan] gör det (IP brun).

I och med att de säger att skolans ansvar är när eleven är där pratar respondenterna om att skolan behöver göra mera och i ett tidigt stadie. Vidare uttryckte respondenterna som arbetade på socialtjänsten en frustration över när skolan har försökt stötta barn med problematisk skolfrånvaro ämnar de att fösa över problemet och därmed lösningarna på socialtjänsten. I detta fall menade respondenterna att det inte borde ske på detta sätt. Respondenterna berättade att en problematisk skolfrånvaro oftast grundar sig i omgivningen vilket innefattar att det är både socialtjänsten och

skolans ansvar att stå för insatserna till att hjälpa elever gemensamt och därmed dela på kostnaderna som följer.

Jag menar nej, det måste vara skolan som är minst lika engagerade i den frågan, även om eleven just där och då inte är på plats och jag tänker att det även är barn och ungdomspsykiatri som behöver vara med här. Så det här är liksom flera huvudmän, för det blir då region, kommun som ska samarbeta det här och just nu tycker inte jag att det fungerar utan nu läggs de värsta alltså de svåraste fallen de svåraste eleverna, över på oss rakt av och det är ett problem budgetmässigt. Utifrån det ska vi socialtjänsten arbeta med skolan på det sättet, juridiskt menar jag nej, om man tittar i skollagar och så vidare, men praktiskt så ser det ut så just nu så vad jag tycker om det jättesvårt område att arbeta med. Därför att vi, det är så långt ifrån liksom vad började kärnan med? Hur var det i skolan? (IP lila).

5.5.4 Samverkan med vårdnadshavare

Respondenterna svarade olika på hur bra samarbetet med vårdnadshavarna var beroende på om de arbetade i socialtjänsten eller skolan. De respondenter som var socialarbetare i skolan upplevde ett relativt bra samarbete med vårdnadshavarna då de har haft en längre tid att skapa en relation och tillit. De pratade om hur vårdnadshavare lättare öppnade upp sig för personalen i hur det var med eleven på hemmaplan vilket underlättade arbetet framåt.

I det här fallet så hade vi liksom god relation, men frånvaron eskalerade och vårdnadshavare beskrev sen mer och mer att våga ju också bli mer och mer öppen med oss om hur dåligt den här eleven mår de alltså psykiskt och vad man ser hemma (IP orange).

Respondenterna gav exempel på hur stor roll det spelade att vårdnadshavarna etablerade en lika bra relation som barnen med personalen på skolan. Respondenterna uttryckte att det som händer i hemmiljön påverkar barnen. Bemötandet som vårdnadshavarna får av personal på exempelvis skolan, speglar sig i barnets verklighet hemma och kan påverka barnets skolgång.

För att har man en bra relation där [med vårdnadshavarna], så blir det mycket enklare för de som är dåligt och då kanske de sitter hemma och pratar om vi nu pratar det här med skolfrånvaro. Den här skolan är helt värdelös, säger mamma eller pappa och de gör ingenting. Då kommer eleven bara den här skolan är helt värdelös, så då brukar jag försöka få in det också med frånvaron, [att vårdnadshavarna] prata om hur bra skolan är och prata om den och vem de gillar? Aah men de gillar den där lärarassistenten. Ja säg det du också. Ja vad härligt du kan få träffa den imorgon, du vet som det blir den här att man går från olika håll (IP Rosa).

Respondenterna uttryckte en empati för vårdnadshavarna och för vad de också går igenom när deras barn lever i en problematisk skolfrånvaro. De berättade om hur det är av en stor betydelse att få med vårdnadshavarna på tåget i processen framåt. Att vårdnadshavarna är med på insatser som erbjuds till barnen och att om en orosanmälan görs är det för barnet och familjens bästa, inte för att vara en motgång.

Vi vet att det är jättepåfrestande för en hel familj så att man kan behöva ha lite extra stöttning även om vi ser att föräldrarna gör allt de kan så väcks en oro, så görs inte en orosanmälan på de [vårdnadshavarna] utan mer för att det är svårt [situationen] så att all hjälp behövs. Och oftast tas det emot väl, när man förklarar varför man gör de och att det inte är på deras föräldraskap man gör orosanmälan utan att det behövs en samverkan för att få barnet till skolan igen. Och det fungerar väl ibland bra och ibland inte bra, samverkan kan vara svårt ibland (IP blå).

Respondenterna berättade att det varierade i samarbete med vårdnadshavarna beroende på vilken instans som insatserna och stöd kom ifrån. Respondenter ifrån skolan beskrev att deras erfarenhet när vårdnadshavare erbjöds stöd från socialtjänsten var att vårdnadshavarna tackade nej till de frivilliga insatserna och hade en teori om att det var för att vårdnadshavarna inte ville ha någon som kommer in i det privata och har insyn.

Sen finns det, såhär, det är ju alltid det här med, liksom ja men måste du verkligen det då? Är ju också den här [frågan] som föräldrar ibland ställer sig. Behöver man verkligen göra det? Därför det är inte alltid det tas emot med glädje liksom då, föräldrarna att vi gör orosanmälningar. Så. Det innebär, oftast kan det ju vara en redan socialt ansträngd situation, det blir mer möten, vi ska träffa socialtjänsten. Socialtjänsten bygger ju liksom i det här skedet bygger det på frivilliga insatser liksom. Det kan ju vara allt ifrån familjebehandling till, beroende på vad det är för typ av frågor till CIG till exempel. Eller någonting annat. Och då, problemet är då att, föräldrarna inte alltid vill det här dem vill liksom inte ha någon insyn, dem vill inte, tycker inte att de behöver någon hjälp utan dem. Dem tackar nej till frivilliga insatser och då avslutas ärendet. Och då avslutas ärendet och så läggs det ned (IP svart).

Respondenterna från socialtjänsten berättade om hur genomförande av insatser byggde på att vårdnadshavarna var med på tåget och var involverade i insatserna för att hjälpa barnen.

Respondenterna berättade att dessa insatser gavs till elever som hade drabbats av grov problematisk skolfrånvaro. Insatserna, menade respondenterna, går inte att genomföra utan vårdnadshavarnas samverkan.

Ja föräldrarna är, de, vi har aldrig insats på bara ungdomen utan det är alltid vårdnadshavare med. Sen kan det ju så klart. Det ser ju olika ut. Hur samarbetet är, men de ska ju ingå i den här behandlingen sen och där. Samarbetet där kan ju också bero på eller oftast beror på (IP gul).

Respondenterna från skolan tryckte också på att med deras arbete inte heller gick att genomföra utan samverkan med vårdnadshavarna, med andra ord fanns inte i deras arbete att vårdnadshavarna inte var ombord på insatserna och samarbetade med skolan.

Ja, det är den [samverkan med vårdnadshavarna], det är grunden för vårt arbete. Har vi ingen samverkan så får vi inte hit eleven. Det är där så vi hörs, om inte dagligen så är det, jo vi hörs dagligen med de flesta vårdnadshavare och i de fall där det rullar på bra där man ser att det är en bra närvaro. De

har bra resultat, då har vi minst veckovisa uppföljningar där vi checkar av med vårdnadshavare hur arbetet går (IP grön).

5.5.5 Analys av Samverkan & ansvar mellan de olika aktörerna

Det var tydligt i detta tema att samverkan sågs som en viktig del av arbetet med problematisk skolfrånvaro. Respondenterna var enade om att det inte går att arbeta med denna problematik utan samverkan mellan socialtjänsten, skolan och vårdnadshavarna. Detta kan tydligt analyseras ur den ekologiska systemteorin (Healy, 2022, s. 127), att flera aktörer är ett system tillsammans och att det inte går att arbeta med bara en del av ekvationen, utan flera delar behöver arbeta samman för att kunna göra en positiv förändring.

Ett mönster som visade sig i resultatet och som satte stopp för samverkan med vårdnadshavare och skolan var deras integritet. Om man tittar på detta med vyn från den symboliska interaktionismen (Johansson & Lalander, 2018 s. 26) där händelser och situationer som individer har erfarenheter av formar sig på nytt i nya sammanhang i situationen med vårdnadshavarna. Att vårdnadshavare kan ha svårt för att släppa in exempelvis socialtjänsten med insatser kan ha med deras egna erfarenheter att göra eller vad socialtjänsten symboliserar för vårdnadshavarna. Detta kan påverka deras öppenhet för insyn från socialtjänsten och viljan att ta emot stöd som är tänkt att vara till hjälp, men i och med olika individers erfarenheter kan symbolen av socialtjänsten representera något dåligt och tufft och därmed tackar de nej.

6.6 Önsketänkande

När respondenterna fick frågan om de fick önska insatser och möjligheter för att förbättra arbetet med problematisk skolfrånvaro ur en socialarbetares perspektiv, svarade många att de önskade mer pengar, som skulle gå till att ha fler vuxna på skolan i form av resurser. Dessa resurspersoner skulle kunna vara aktiva med eleverna och arbeta uppsökande. Många av respondenterna hade tyckt att en av de bästa insatserna för elever med problematisk skolfrånvaro var att barnen fick sällskap till skolan genom en walk and talk eller skjuts i en bil. Respondenterna uttryckte att de ville ha mer utrymme för det när de fick önska fritt. Respondenterna från skolan reflekterade kring möjligheten av att ha gratis aktiviteter för barn, att det inte ska vara familjens ekonomiska status som formar möjligheterna till den typen av inkludering.

Jag hade önskat att det skulle vara tio till skolkuratorer här och att vi skulle dela upp det så att vi skulle köra de här, mycket kontakt med hemmet i hemmiljön. Och redan därifrån få in dagliga snack att vi skulle ha med oss det. Hjälpa till efter varje lektion typ liksom sökt upp och du vet såhär att vi delar upp på alla de här eleverna och bara följde långsiktigt hela tiden, det skulle vara nice. Och det skulle gå med skolsocionomerna om de fick köra så där [uppsökande] sen vet jag att de hade jättemycket också. Men det skulle liksom bli bättre. Det hade ju varit fantastiskt, sen en sak till det som jag skulle tyckt vara fantastiskt. Det var om alla fritidsaktiviteter var gratis att det skulle vara gratis med all sport med all teater eller dans eller var det än nu är så att man kan också få en fritid också som känns bra sådant

skulle vara helt kostnadsfritt och dom skulle komma mer ute i skolorna och säga det här finns det här finns du vet. Instrument, instrument kostar liksom pengar. Nej, det skulle också vara kostnadsfritt, det skulle jag också tycka det var bra (IP rosa).

Respondenterna belyste vikten av att arbeta uppsökande och upptäcka frånvaro tidigt. De reflekterade kring hur stor skillnad det hade varit om någon hade ansvar över att undersöka frånvaron hos eleverna. Då hade de kunnat upptäcka den tidigare och kunnat sätta in insatser på en gång innan det hade gått för långt.

Jag hade ett tag att jag själv skulle kolla alla elevers frånvaro, men det tar väldigt mycket tid. Så vi har det utlagt på mentorerna, att de är vår första så här instans att de ska kolla det, varje vecka. Men jag har väl lite kontrollbehov där, jag tror att det är så olika på vilken mentor man har. Hur noggrant man gör det där. Så jag tänker att det blir endel missar där kanske, att endel [mentorer] inte riktigt håller den kollen, som man ska. Så och jag testade [att hålla koll på frånvaron] men och ha koll på 570 elever det, det var inte görbart heller, alltså jag försökte tappert, men det, det var svårt. Så skulle man ha, för mitt kontrollbehovs skull skulle det vara om man hade bara någon som bara hade koll på frånvaron, alltså verkligen hade koll på frånvaron. Det skulle vara jättebra tror jag (IP blå).

6.6.1 Analys av Önsketänkande

Temat om önsketänkande är svårt att koppla direkt till våra valda teorier, då det handlade mycket om resurser och vad som skulle prioriteras om de fick drömma fritt. Dock tolkar vi det som att symbolisk interaktionism (Healy, 2022, s. 127) delvis ändå kan appliceras på detta tema. Respondenternas egna erfarenheter om vad som tidigare har fungerat bra formade vad de i denna fråga svarade vilka insatser de skulle vilja ha mer av. Exempelvis hade respondenterna haft bra upplevelser om en uppsökande insats som hade kunnat möta upp elever och ha sällskap till skolan för att ta sig över den största tröskeln att ta sig till skolan, symbolen av att det var en bra upplevelse gjorde att respondenterna ville ha mer av det.

6.7 Hoppet är inte förlorat!

Respondenterna uttryckte en oro för elevernas framtid om deras skolgång inte fullföljs. Ett exempel som respondenterna gav var att barn som hade levt i en problematisk skolfrånvaro skulle kunna ha det svårt att söka vidareutbildning i framtiden och att många arbeten i Sverige ställer höga krav på att arbetare ska ha en utbildning. Det kan göra det svårt för elever som har en problematisk skolfrånvaro att integreras i arbetslivet i framtiden och det kan leda till en typ av utanförskap.

Det är en jättehög riskfaktor för barn som inte är i skolan, under, nu pratar jag skollags alltså upp till nian som är skollagen. Och att inte gå ut skolan med godkända betyg är ju en jättehög risk och att inte påbörja gymnasiet är en högrisk, framförallt i Sverige utifrån att vi har inga, vi har knappt några lågkvalificerade arbeten kvar i vårt land för unga som inte gått gymnasiet och knappt när man kommer ut gymnasiet heller. Så det är en risk för framtida svårigheter, att etablera sig på en arbetsmarknad och

det är förstås en jättehög risk för de här barnen att socialt då, isolerar sig och tappa både sin utbildning och det sociala sammanhanget (IP lila).

Men, utöver riskerna som respondenterna belyste ovan gav de exempel på möjligheter framåt att ändå kunna utvecklas och integreras i samhället efter en problematisk skolfrånvaro. Respondenterna berättade om reservlösningar. Ett alternativ är att ta bort den stora tröskeln av att gå tillbaka till sin gamla skola genom att eleven byter skola och sammanhang där det kan blir en fungerande skolgång. Ett annat alternativ respondenterna reflekterade kring var att det vid behov finns det resursskolor som fokuserar på problematisk skolfrånvaro. Där berättade de att eleverna får hjälp och anpassningar som andra skolor har svårt att ge, vilket kan öka närvaron samt att eleverna går ut grundskolan med betyg. Vidare talar respondenterna om ett hopp framåt, de menar att livet inte går under när någon har en problematisk skolgång. Efter grundskolan finns det flera möjligheter att utvecklas och läsa upp betyg. De berättar bland annat om individuella programmet, folkhögskola, komvux där elever över 16 år kan läsa upp grundskoleämnen och där eleverna kan delta i andra sammanhang och medverka i aktiviteter för att bryta isolering.

Det öppnar ju upp sig lite granna när de inte har grundskola längre med skolplikt för då har vi ju. Här finns det ju något som heter kommunala aktivitetsansvaret, KA. Som jobbar mycket med, men de som inte liksom ens kommer till IM till individuella programmet. Ja och det kan ju vara i form av alltså det är andra aktiviteter så som ska till viss del vara då för att kanske ja men en sluss till folkhögskola eller IM eller någonting sådant (IP brun).

Respondenterna delade med sig av erfarenheter av arbete med vårdnadshavare som vill sina barns bästa och investerar mycket energi i att lösa problemet med skolfrånvaron. Även om respondenterna uttryckte en vilja av att vårdnadshavarna ska vara engagerade och närvarande i elevernas skolgång, såg de en utmaning i när vårdnadshavarna vill för mycket och lägger en stor press på barnen.

Jag tror också på att föräldrar behöver backa lite. Det är någon slags teori jag har. Dem är jätteresurstarka, dem är på med allt, de letar de allt, lite som att låta dem [eleverna] vara. Nu går jag liksom kontra för vi vill ju att föräldrar ska engagera sig (IP lila).

Under intervjuerna är det flera av respondenterna som vill belysa att det viktigaste socialarbetarna kan göra är att ge vårdnadshavarna stöttning och uppmuntran i processen framåt. Det vårdnadshavarna kan göra för sina barn är att vara en trygghet och stötta barnen i de små stegen som de gör framåt. Med andra ord, att ha en problematisk skolgång behöver inte vara permanent.

Då blir det mer att jobba med föräldrarna och liksom peppade dem att inte ge upp och att inget hopp på om att det kommer lösa sig. Man kan skaffa sig en utbildning fast man är äldre och det finns så mycket möjligheter, alltså liksom den delen också att hjälpa dem i det lilla då vad de kan göra för sitt barn under tiden kanske får dem att gå ut på en promenad eller börja träna med syskon, alltså liksom något som inte har med skola att göra och där vi inte liksom får tillgång till så att säga (IP brun).

6.7.1 Analys av Hoppet är inte förlorat!

Detta tema belyser hur varje individs situation är föränderlig och ger ett hopp för att en elev inte är dömd för resten av livet att misslyckas om den hamnar i problematisk skolfrånvaro. Med den symboliska interaktionismens perspektiv är det just det, att allt förändras hela tiden, ens situation och ens uppfattning av en situation ser olika ut beroende på ens erfarenheter (Johansson & Lalander, 2018 s. 26).

7 Diskussion och slutsats

Syftet med studien var att undersöka olika perspektiv på begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare. Studien syftar även till att utforska hur yrkesverksamma inom socialt arbete arbetar med barn som har problematisk skolfrånvaro och hur effektiva insatserna upplevs vara, liksom hur samverkan mellan skola och socialtjänst upplevs fungera. Detta för att få kunskap om de yrkesverksammas erfarenheter av vilka insatser och stöd som fungerar bra och vilka som fungerar mindre bra.

Resultatet från de nio intervjuerna med yrkesverksamma inom skola och socialtjänst besvarade våra fyra frågeställningar som berörde de yrkesverksammas erfarenheter och perspektiv på begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare, vilka insatser som erbjuds, hur samverkan är mellan skola och socialtjänst samt vem de anser bör bära ansvaret för att hjälpa eleven ur en problematisk skolfrånvaro.

7.1 Begreppssyn

I denna studie visar vi att begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare inte uppfattas som bestämda begrepp för de olika former av problematik som råder. Vi tolkar det också som att det begrepp som är mest accepterat för problematiken i samband med socialt arbete är ofrivillig skolfrånvaro. Genom att använda begreppet ofrivillig skolfrånvaro så blir det mer tydligt att det inte i huvudsak är barnet som är problemet. Det framgick också tydligt vid analysen att begreppen hemmasittare och problematisk skolfrånvaro ses som stigmatiserande och de är därmed inte bra benämningar på problematiken. Att de olika sätten att benämna problematiken är avgörande för hur den bemöts är något som också Gran Landell (2023, s. 20, s. 25) problematiserar i sina studier på området.

7.2 Insatser och stöd i arbetet med problematisk skolfrånvaro

Våra resultat visade att en av de vanligaste insatserna som används i arbetet med problematisk skolfrånvaro var kartläggning. Respondenter uttryckte att det första som behöver göras vid problematisk skolfrånvaro är en kartläggning över barnets situation. Utan en kartläggning menade respondenterna att det inte är möjligt att forma rätt individuella insatser för elevens enskilda behov.

Detta går i linje med Friberg m.fl. (2015, s. 93) som också menar att kartläggning är väsentligt för att kunna utforma insatser och stöd för elever med problematisk skolfrånvaro.

Respondenterna belyste att det var relationerna som skapades på skolan mellan yrkesverksamma på skolan och elev samt vårdnadshavare som var det viktigaste. De berättade att det var det förebyggande arbetet som gjordes innan en problematik uppstod som underlättade arbetet med eleven senare. Respondenterna uttryckte att det då blev tydligt vem i elevens nätverk på skolan som blev nyckelperson och hade den relation och allians med eleven för att lättare kunna komma fram till rätt insats. De specificerade att det är relationerna i skolan som är viktigast då skolan är kvar i barnets liv även efter eventuella andra insatser är avslutade. Detta resultat går i linje med Nuttall och Woods (2013, s. 357) studie som också belyste hur väsentlig skolans relationsbyggande arbete är då skolan kvarstår under en längre period. Ett resultat som vi inte har hittat i tidigare forskning och blev en ögonöppnare för oss var att relationsbyggandet i kombination med att hämta eleven i hemmet och följa med hen till skolan var en effektiv insats, enligt respondenterna.

Insatser som upplevdes som fungerande var när skolan gjorde Anpassningar som till exempel, tydlig struktur, undervisning i mindre grupp, sitta med hörselkåpor som hjälpte mot ljudkänslighet, äta lunch i en lugnare miljö och anpassade skoluppgifter efter elevens behov. Grubbels m.fl. (2019) tar upp att behovsanpassningar för barn med problematisk skolfrånvaro behöver vara mångfacetterad men specificerar inte exempel på Anpassningar vilket resultatet från vår studie visade på (Grubbels m.fl., 2019, s. 1659–1660).

Respondenterna tog upp olika insatsprogram som Hemmasittarprogrammet och En väg ut. När respondenterna berättade om sin erfarenhet av programmen hade de inte några tydliga upplevelser av att insatsprogrammen var effektiva. I stället problematiserade respondenterna att detta var dyra insatser som såg ut som en quick fix i vårdnadshavarnas ögon och att vårdnadshavarna gärna önskade de insatserna. Resultatet från studien visar på att respondenterna uttryckte att dessa program kan vara bra men att programmen inte är anpassade för alla elever, de uppmärksammar att insatserna behöver vara mer anpassade till elevens enskilda problematik för problematisk skolfrånvaro. En annan kritisk aspekt specifikt med insatsprogrammet En väg ut, som blev tydlig i resultatet, var att vårdnadshavarna hade varit kritiska till att programmet inte är tillräckligt kopplat till skolan, så när eleven kom tillbaka till skolan återkom skolnärvaroproblematiken igen. Detta resultat fann vi inte i litteraturöversikten ovan.

7.3 Samverkan mellan skola och socialtjänst

Resultaten i vår studie visade att i arbetet med problematisk skolfrånvaro tyckte respondenterna att det var mycket viktigt att samverkan mellan skola och socialtjänst samt vårdnadshavare fungerar.

Respondenterna beskrev att samverkan i dagsläget brister mellan skola och socialtjänst.

Respondenterna i skolan upplevde att socialtjänsten hade brister i återkoppling och i kommunikationen med skolan. Respondenterna på socialtjänsten uttryckte att skolan generellt sett var samarbetsvilliga dock uppmärksammades det exempel i resultatet när skolan hade satt en gräns gentemot socialtjänsten. Skolan hade uttryckt ett motstånd mot för att socialtjänsten skulle blanda sig i skolans arbete. Resultaten från vår studie visade på att respondenterna från skolan och ifrån socialtjänsten höll med varandra om att deras samverkan behöver förbättras. Backlund m.fl. (2017) belyser i linje med det som visats i resultatet av vår studie, att samverkan mellan skola och socialtjänst brister, men anledningen till det bristande samarbetet tas inte upp (Backlund m.fl., 2017, s. 67)

7.4 Ansvarsfördelning mellan skola och socialtjänst

Resultatet visade på att respondenterna upplevde att skolan bär ansvaret i det förebyggande och tidiga stadiet i arbete med problematisk skolfrånvaro. Vidare visade resultatet att det är socialtjänstens ansvar att ge insatser och stöd när frånvaron är omfattande och sträcker sig utanför skolans gränser. Resultatet visade ett splittrat svar i vem som ska betala för resurser som läggs på arbetet med problematisk skolfrånvaro. Det uppmärksammades frågor om varför resurserna för insatser som exempelvis Hemmasittarprogrammet och En väg ut bara skulle tas ur socialtjänstens budget och att det ekonomiskt inte är delat mellan skolan och socialtjänsten. Respondenterna från socialtjänsten ansåg att det är en skolfråga och att det ekonomiska ansvaret därmed borde fördelas bättre.

Resultatet i vår studie kan jämföras med hur Friberg m.fl. (2015) beskrev att skolan bär det största ansvaret. De utvecklade att det är skolan som borde vara spindeln i nätet för hur olika insatser ges till elever med problematisk skolfrånvaro (Friberg m.fl., 2015, s. 89).

7.5 Slutsats

Det vi tar med oss av denna studie är att begreppen problematisk skolfrånvaro och hemmasittare kan vara stigmatiserande och missvisande begrepp. Resultatet visade på att det begrepp som skulle kunna vara mest korrekt för att benämna temat är ofrivillig skolfrånvaro. Vår ambition var att ta reda på vilka konkreta insatser som erbjuds i det sociala arbetet med problematisk skolfrånvaro.

Från början tänkte vi att det fanns insatser som fungerade bra och mindre bra men resultatet visar på att det inte är insatsen i sig som fungerar bra eller mindre bra utan att effekten är beroende av hur insatsen skraddarsys till eleven behov samt av den relation som byggs upp med eleven som påverkar effektivitet av insatsen. Det visade sig att det var mer komplicerat att hitta konkreta insatser än vad vi tänkt oss från början. Resultaten presenterade att det inte finns en tydlig ordning på insatser som sätts in för att lösa problemet, det är en process. Det som blev en lärdom för oss var att det var viktigare att

skapa en relation till eleverna och att inkludera eleverna i planeringen av insatser än exakt vilken typ av insats som erbjöds. Vår tolkning av respondenternas erfarenheter är att det spelar ingen roll hur bra insatserna som erbjuds kan vara, om de inte anpassas till elevens behov. De insatser som upplevdes fungera var de som hade skräddarsytt till elevens enskilda behov. Om eleven inte är med på tåget uttryckte respondenterna att insatserna inte skulle fungera och att den tid och de pengar som lagts på insatserna skulle kastats i sjön. Slutligen framkom det under studien att den geografiska plats som eleven befinner sig på spelar roll, då det påverkar vilken mängd resurser som kan ges i form av stöd och insatser. Möjligheterna att tillgodose barnens behov ser olika ut beroende på kommunens tillgångar.

7.6 Vidare forskning

I detta avsnitt presenteras olika idéer för vidare forskning samt vad studiens styrkor och svagheter är. Under arbetets gång har vi reflekterat kring hur ämnet skulle kunna studeras vidare. Det finns många aspekter och perspektiv som är relevanta för att kunna närmare förstå hur yrkesverksamma arbetar med att hjälpa elever tillbaka till skolan. Denna studies styrka är att vi har haft ett brett spann på yrkesverksamma vilket gör att studiens perspektiv på problematisk skolfrånvaro har en stor bredd. Intervjupersonerna har varit yrkesverksamma inom skola och socialtjänst som skolkuratorer, socionomer på socialtjänsten och rektor på resursskola. För att nå en ännu bredare vy på hur arbetet med problematisk skolfrånvaro kan se ut skulle perspektivet från individerna som är i centrum av frågan behöva beaktas, alltså elev och vårdnadshavare. Att barnen och deras vårdnadshavares perspektiv inte inkluderats är en begränsning i vår studie, då det är väsentligt att få med de personernas perspektiv för att ta reda på hur de uppfattar vilka stöd och insatser som fungerar bra och mindre bra från skolan och socialtjänsten. Vi reflekterade även över antalet intervjuer som vi hade, om det kunde anses vara för få, och därmed en svaghet, men eftersom vi har valt en kvalitativ intervjumetod där personers egna erfarenheter är det viktiga samt i relation till omfattningen av C-uppsatsen och tiden har detta varit en bra mängd.

Referenslista

- Adams, D. (2022). Child and Parental Mental Health as Correlates of School Non-Attendance and School Refusal in Children on the Autism Spectrum. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(8), 3353-3365. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05211-5>
- All European Academies (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity*. ALLEA. <https://allea.org/wp-content/uploads/2023/06/European-Code-of-Conduct-Revised-Edition-2023.pdf>
- Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Backlund, Å., Högdin, S. & Weitz, Y.S. (red.) (2017). *Skolsocialt arbete: skolan som plats för och del i det sociala arbetet*. (Första upplagan). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- Ekstrand, B. (2015). What it takes to keep children in school: a research review. *Educational Review*, Vol 67(No.4), 459–482. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/00131911.2015.1008406>
- En väg ut. (u.å). *Det är aldrig för sent*. Hämtad 15 maj, 2024, från <https://envagut.se/>
- Forsell, T. (2020). "Man är ju typ elev, fast på avstånd": problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv. Doktorsavhandling, Umeå Universitet. Retrieved from <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-177633>
- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. (red.) (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka: insatser vid långvarig skolfrånvaro*. Ingarö: Columbus.
- Garcia-Gracia, M., & Valls, O. (2023). School absenteeism, emotional engagement and school organisation: an international comparative approach. *International Journal of Inclusive Education*, 1–15. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/13603116.2023.2266722>
- Gren Landell, M. (2023). *När barn och unga är borta från skolan: socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.
- Gubbels, J., van der Put, C. A., & Assink, M. (2019). Risk Factors for School Absenteeism and Dropout: A Meta-Analytic Review. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 1637–1667. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-019-01072-5>
- Healy, K. (2022). *Social work theories in context: creating frameworks for practice*. (3rd edition). New York, NY: Bloomsbury Academic.
- Hunter, S., Hilario, C., Patte, K. A., Leatherdale, S. T., & Pabayo, R. (2024). Association Between Area-Level Income Inequality and Health-Related School Absenteeism: Evidence From the

- COMPASS Study. *The Journal of School Health*, 94(2), 148–157.
<https://doi.org/10.1111/josh.13390>
- Ingul, J. M., & Nordahl, H. M. (2013). Anxiety as a risk factor for school absenteeism: what differentiates anxious school attenders from non-attenders? *Annals of General Psychiatry*, 12(1), 25–33. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1186/1744-859X-12-25>
- Integritetsskyddsmyndigheten. (2016, 27 april). *Dataskyddsförordningen i fulltext*.
<https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/introduktion-till-gdpr/dataskyddsförordningen-i-fulltext/>
- Johansson, T. & Lalander, P. (2018). *Vardagslivets socialpsykologi*. (3. utök. och uppdat. uppl.). Liber.
- Jönson, H. (2021). *Att värdera och använda vetenskapliga publikationer i uppsatsarbetet*. (Working Paper; Nr. 3). Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Karlberg, M., Klang, N., Andersson, F., Hancock, K., Ferrer-Wreder, L., Kearney, C., & Galanti, M. R. (2022). The Importance of School Pedagogical and Social Climate to Students' Unauthorized Absenteeism – a Multilevel Study of 101 Swedish Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(1), 88–104. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/00313831.2020.1833244>
- Lag om etikprovning av forskning som avser människor* (SFS 2003:460).
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460/
- Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter* (SFS 2018:1197).
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197/
- Magelungen. (u.å). *Behandlingsinsatser: HSP - Hemmasittarprogram*. Hämtad 15 maj, 2024, från <https://magelungen.com/behandlingsinsatser/hsp-hemmasittarprogram/>
- McClemont, A. J., Morton, H. E., Gillis, J. M., & Romanczyk, R. G. (2021). Brief Report: Predictors of School Refusal Due to Bullying in Children with Autism Spectrum Disorder and Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(5), 1781–1788. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04640-y>
- Melin, J., Jansson-Fröjmark, M., & Olsson, N. C. (2022). Clinical practitioners' experiences of psychological treatment for autistic children and adolescents with school attendance problems: a qualitative study. *BMC Psychiatry*, 22(1), 1–12. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1186/s12888-022-03861-y>

- Melvin, G. A., Dudley, A. L., Gordon, M. S., Klimkeit, E., Gullone, E., Taffe, J., & Tonge, B. J. (2017). Augmenting Cognitive Behavior Therapy for School Refusal with Fluoxetine: A Randomized Controlled Trial. *Child Psychiatry and Human Development*, 48(3), 485–497. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0675-y>
- Melvin, G. A., Freeman, M., Ashford, L. J., Hastings, R. P., Heyne, D., Tonge, B. J., Bailey, T., Totsika, V., & Gray, K. M. (2023). Types and correlates of school absenteeism among students with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 67(4), 375–386. <https://doi.org/10.1111/jir.13011>
- Munkhaugen E. K., Gjevik E., Pripp A. H., Sponheim E., Diseth T. H. (2017). School refusal behaviour: Are children and adolescents with autism spectrum disorder at a higher risk? *Research in Autism Spectrum Disorders*, 41–42, 31–38. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2017.07.001>
- Månsson, S-A (2002) Interaktionistiskt perspektiv på studiet av sociala problem – processer, karriärer och vändpunkter. I: Meeuwisse, A & Swärd, H (red) *Perspektiv på sociala problem. Stockholm* (149–167). Natur & Kultur.
- Nilsson, I. & Wadeskog, A. (2008) *Individen i centrum: Det är bättre att stämma i bäcken än i ån.* http://www.seeab.se/Ideer/16-siding_low.pdf
- Nordin, V., Palmgren, M., Lindbladh, A., Bölte, S., & Jonsson, U. (2023). School absenteeism in autistic children and adolescents: A scoping review. *Autism: The International Journal of Research & Practice*, 0(0), 1–16. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1177/13623613231217409>
- Nuttall, C., & Woods, K. (2013). Effective intervention for school refusal behaviour. *Educational Psychology in Practice*, 29(4), 347–366. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/02667363.2013.846848>
- Nylander, L. (2023). "Kalla oss inte hemmasittare" – nytt hopp får elever till skolan igen. *Forskning.se*. <https://www.forskning.se/2023/02/13/hemmasittare-problematisk-skolfranvaro>
- Patel, R. & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Johanneshov: MTM.

- Riksförbundet Attention. (2018). *Vad är NPF? En skrift om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som ADHD, ASD, Tourettes syndrom och tal- och språkstörning*. Riksförbundet Attention https://attention.se/wp-content/uploads/2021/05/attention_skrift_vad_ar_npf.pdf
- Riksförbundet Attention. (2024). *NPF-diagnoser*. Hämtad 23 maj, 2024, från <https://attention.se/npf/>
- Skollag (SFS 2010:800). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#top
- Skolverket. (u.å). *Extern samverkan för att tidigt möta barns och elevers behov*. Hämtad 1 maj, 2024, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/extern-samverkan-for-att-tidigt-mota-barns-och-elevers-behov>
- Skolverket. (u.å). *Skolplikt och rätt till utbildning*. Hämtad 1 maj, 2024, från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolplikt-och-ratt-till-utbildning#h-Ansvarforattskolpliktenfullgors>
- Skolverket. (2020). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2019/20*. <https://www.skolverket.se/download/18.6b138470170af6ce9149d0/1585039519111/pdf6477.pdf>
- Skolverket. (2021). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro*. (Dnr: 5.1.3–2019:1103). <https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c71f7/1631188566807/pdf8573.pdf>
- Skolverket. (2021). *Skolfrånvaro är ett komplext ökande hot mot likvärdighet*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/skolfranvaro-ar-ett-komplext-okande-hot-mot-likvardighet>
- Socialtjänstlag (SFS 2001:453). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/
- Statens offentliga utredningar. (2016). *Saknad! Uppmärksamma elevers skolfrånvaro och agera*. (SOU2016:94). <https://www.regeringen.se/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksamma-elevers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf>
- Statens offentliga utredningar. (2023). *Uppföljning för utveckling- ett hållbart system för samlad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola*. (SOU2023:95). <https://www.regeringen.se/contentassets/bdc6ed2ffb1449cb9c837d57472bc927/uppfoljning-for-utveckling---ett-hallbart-system-for-samlad-kunskap-om-villkoren-for-barn-och-elever-med-funktionsnedsattning-i-forskola-och-skola-sou-202395.pdf>

Sundelin, Å., Lindgren, J., & Lundahl, L. (2023). Young People's Stories of School Failure and Remedial Trajectories – Clues to Prevention of School Absenteeism and Early School Leaving. *European Education*, 55(3/4), 202–215. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/10564934.2023.2251023>

UNICEF Sverige. (u.å.). *Barnkonventionen*. Hämtad 23 maj, 2024, från <https://unicef.se/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet. *Expertgruppen för etik*. (2017). God forskningssed. MTM.

Bilaga 1 – Informationsbrev

Hej!

Hoppas du vill delta i vår studie som ämnar att skildra *problematiske skolfrånvaro!*

Vi heter Felicia Högman von Post och Leija Hilding Blåvarg och vi läser nu termin sex på socionomprogrammet på Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke Högskola). Vi söker nu yrkesverksamma socionomer som arbetar som skolkuratorer och på socialtjänsten, enhet barn och unga som arbetar eller har arbetat med barn som har problematisk skolfrånvaro.

Syftet med denna studie är att ge kunskap om hur socionomer inom skolhälsa (kurator) och socialtjänsten arbetar med barn som har en problematisk skolfrånvaro. Vi vill utforska vilka stöd som finns och hur samverkan fungerar mellan bland annat skola och socialtjänst.

Vi har valt att göra en kvalitativ studie, vilket betyder att den bygger på intervjuer där frågorna bland annat kommer beröra problematisk skolfrånvaro. Vi avser gör fem intervjuer med skolkuratorer och fem intervjuer som arbetar på socialtjänsten. Du kan alltid välja att avstå från att svara på specifika frågor. Vi kommer att utgå från en intervjuguide, men det kommer även finnas tid för dig att berätta fritt om sådant som du känner är viktigt att berätta om i förhållande till ämnet.

Intervjun kommer att hållas under vecka 14-16 och beräknas ta 30-45 minuter. Intervjun kommer genomföras fysiskt alternativt på teams, beroende på vad du föredrar. Med ditt samtycke önskar vi spela in samtalet, som vi efteråt kommer transkribera till text. Dina personuppgifter kommer att behandlas enligt högskolans integritetspolicy i enlighet med rådande regler för GDPR. Insamlat material behandlas med största möjliga konfidentialitet och materialet hållas oåtkomligt för obehöriga.

Vi kommer att avidentifiera materialet och varken ditt namn eller andra identifierbara uppgifter kommer publiceras. När uppsatsen är godkänd och klar så raderar vi samtligt material. Det är helt frivilligt att delta och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan, utan närmare motivering. Har intervjun redan hållits vid ett eventuellt avbrytande går vi inte vidare med att använda det redan insamlade materialet. Efter att uppsatsen blivit godkänd kommer den publiceras i den digitala databasen DiVA.

Vi ser framemot att höra från dig!

Ni är välkomna att kontakta oss för eventuella frågor och funderingar.

Kontaktuppgifter:

Felicia Högman von Post Leija Hilding Blåvarg

XXX XXX

Med vänliga hälsningar,
Felicia Högman von Post & Leija Hilding Blåvarg

Bilaga 2 - Samtyckesbrev

| Sid 1 (2)

Adressat
Rad 2
Rad 3 o.s.v.

Stockholm 16e april 2024

Hej!

Vill du delta i en studie som ämnar skildra Problematisk skolfrånvaro?

Vi heter Felicia Högman von Post och Leija Hilding Blåvarg och vi läser nu termin sex på socionomprogrammet på Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke Högskola). Vi söker nu respondenter över 18 år till vårt examensarbete, som ämnar skildra problematisk skolfrånvaro hos elever som har skolplikt.

Syftet med denna studie är att ge kunskap om hur socionomer inom socialtjänsten och skolhälstan (kurator) arbetar med barn som har en problematisk skolfrånvaro. Vi vill utforska vilka stöd som finns och hur samverkan fungerar mellan bland annat skola och socialtjänst.

Vi har valt att göra en kvalitativ studie, vilket betyder att den bygger på intervjuer där frågorna bland annat kommer beröra problematisk skolfrånvaro. Du kan alltid välja att avstå från att svara på specifika frågor. Vi kommer att utgå från en intervjuguide, men det kommer även finnas tid för dig att berätta fritt om sådant som du känner är viktigt att berätta om i förhållande till ämnet.

Intervjun kommer ta mellan 30 - 45 minuter och genomförs fysiskt alternativt på teams, beroende på vad du föredrar. Med ditt samtycke önskar vi spela in samtalet, som vi efteråt kommer transkribera till text. Dina personuppgifter kommer att behandlas enligt högskolans integritetspolicy i enlighet med rådande regler för GDPR. Insamlad material behandlas med största möjliga konfidentialitet och materialet hållas oåtkomligt för obehöriga.

Vi kommer att avidentifiera materialet och varken ditt namn eller andra identifierbara uppgifter kommer publiceras. När uppsatsen är godkänd och klar så raderar vi samtligt material. Det är helt frivilligt att delta och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan, utan närmare motivering. Har intervjun redan hållits vid ett eventuellt avbrytande går vi inte vidare med att använda det redan insamlade materialet. Efter att uppsatsen blivit godkänd kommer den publiceras i den digitala databasen DiVA.

Med vänliga hälsningar,
Felicia Högman von Post & Leija Hilding Blåvarg

MARIE CEDERSCHIÖLD HÖGSKOLA

Box 11189, 100 61 Stockholm
Besöksadress: Stigbergsgatan 30, Stockholm
08-555 050 00, info@mchs.se, www.mchs.se

Samtyckesbrev

Genom att signera samtycker du till:

- Att delta i studien
- Vår integritetspolicy som kan läsas i sin helhet här:

<https://www.mchs.se/ovrigt/integritetspolicy-gdpr.html> Dina personuppgifter (svaren du lämnar i samband med intervjun) registreras och behandlas i enlighet med följande policy.

- Att de insamlade uppgifterna kommer att bevaras tills uppsatsen är godkänd (med undantag för ett avbrytande, då materialet raderas direkt)

Ort och datum

Underskrift

Namnförtydligande

Kontaktuppgifter:

Student 1

Student 2

Felicia Högman von Post

Leija Hilding Blåvarg

XXX

XXX

Handledare

Jenny Aspling

XXX

Bilaga 3 – Intervjuguide

Ber om samtycke – Skriftligt eller muntligt

Bakgrund (information)

Vad är din yrkesbakgrund/Socionomexamen sedan:

Yrkestitel:

Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats:

Hur många ärenden med barn som har problematisk skolfrånvaro har du arbetat med (*har du ett hum om ungefär hur många barn som har haft problematisk skolfrånvaro som du arbetat med*):

Tema 1: Fenomenet problematisk skolfrånvaro (orsak)

- ❖ Beskriv hur du/din arbetsplats ser på problematisk skolfrånvaro?
- ❖ (*Begreppet "hemmasittare, hur ser du på det? / När vi säger begreppet hemmasittare – vad tänker du på då?*)

- ❖ Hur många ärenden med barn som har problematisk skolfrånvaro har du arbetat med (om den är svår att svara på - senaste året):

- Hur bedömer du att en frånvaro går över till att vara problematisk? (ser du nåt mönster)
- När bedömer att ett barn har en problematisk skolfrånvaro? %

- ❖ Vilka faktorer tror du ligger bakom problematisk skolfrånvaro hos elever?
- ❖ Vilka faktorer påverkar en elevs närvaro i skolan?

Tema 2: Arbetssätt/verktyg/metod

- ❖ Hur ser ditt arbete ut med barn som har problematisk skolfrånvaro?
 -

- ❖ Vilka **insatser** har du använt i arbetet med problematisk skolfrånvaro hos elever med "aktiv" problematisk skolfrånvaro?
 - Vad har varit framgångsrikt och vad har varit utmanande?
- ❖ Vilka resurser och stöd skulle du önska att du hade tillgång till för att bättre hantera problematisk skolfrånvaro?)
- ❖ Hur tar familjer emot stöden ni erbjuder?

- ❖ Hur arbetar ni för att förebygga problematisk skolfrånvaro? (i ett tidigt skede)

- ❖ Hur identifierar du elever som riskerar att drabbas av problematisk skolfrånvaro och vilka indikatorer tittar du efter?

Tema 3: Samverkan

- ❖ Hur sammanarbetar du i arbetet med andra yrkesverksamma för att stödja elever med problematisk skolfrånvaro? (Lärare, kuratorer/socialtjänsten)
- ❖ Hur önskar du att arbetet såg ut mellan skolan och socialtjänst?
- ❖ Hur fungerar samarbetet med föräldrar?

OBS!

- ❖ Vi har stött på artiklar som tittat på att problematisk skolfrånvaro är kopplad till tex mobbning, NPF diagnoser och svårigheter i familjen (socioekonomiska). Hur ser du på det?

Övrigt:

- Vilka förändringar i skolmiljön eller samhället anser du skulle underlätta arbetet med problematisk skolfrånvaro?
- Hur ser du på utmaningarna och möjligheterna för det sociala arbetet i samband med att hantera problematisk skolfrånvaro?
- Vad har du sett för konsekvenser för längre problematisk skolfrånvaro?
- Har du sett en ökning/minskning av skolfrånvaro sedan corona?

Avslutande fråga

- Finns det något mer du vill tilläga innan vi avslutar intervjun?

Processfrågor

- Kan du dela med dig av egna erfarenheter kring arbetet med problematisk skolfrånvaro?
- Hur menar du med..?
- Kan du utveckla?
- Berätta mer... Kan du beskriv?
- Du nämnde...
- När XXX hände, vad gjorde du då?

(Det kommer att tillkomma fler processfrågor under intervjun)